

A. S. Pușkin — gravură de N. Utkin după un original de O. Kiprenski (1838) ● Pușkin — ediții princeps

„Vă rog să nu dați nădejdi soției mele ; nu-i ascundeți situația ; nu este o comediană ; o cunoașteți îndestul ; trebuie să știe totul. De altminteri, faceți cu mine tot ce veți crede de cuviință. Consimt totul. Sînt gata la tot".

Urmează grija poetului de a ridica povara morală ce ar fi urmărit pe Natalia în tot cursul vieții, știindu-se vinovată de moartea soțului. Pușkin îi spune :

— Fii liniștită !... Ești nevinovată de moartea mea... Este un lucru care nu mă privește decît pe mine...

În acest moment, doctorul Spasski îi recomandă un preot. Pușkin acceptă pe primul venit.

A doua grijă a lui Pușkin a fost pentru situația lui Danzas care, servind ca martor, se expunea unor neplăceri grave.

— Interveniți pentru Danzas. Este pentru mine ca un frate !

La căpătîiul bolnavului, prietenii intimi erau adunați cu toții : Jukovski, Viazemski, Vielgorski, A. Turgheniev, Viuiev, Pletniov, Dal.

Urmară apoi dispozițiile de ordin material. Poetul refuză să facă testament, spunînd :

— Totul pentru soție și copii !

Pușkin enumeră lui Danzas datoriile care urmau să-i fie plătite după moarte. Apoi îi oferi ca amintire un inel la care ținea. Danzas îi declară emoționat că se va bate cu d'Anthès, imediat după restabilirea acestuia. Dar Pușkin nu acceptă :

— Nu ! Nu ! Pace ! Pace ! rosti poetul.

În dimineața zilei de 28 ianuarie, la ora patru, starea se înrăutăți. Doctorul Spasski notează : „Fața lui Pușkin deveni de nerecunoscut. Privirea i se rătăci, ochii îi ieșiră din orbite, fruntea i se acoperi de o sudoare rece, mîinile îi erau înghețate, pulsul aproape inexistent. Bolnavul suferea îngrozitor. Dar și atunci dădu dovadă de un curaj neobișnuit. Gata să strige, se mulțumea să geamă, de teamă, pe cît spunea, să nu-l audă soția și să se sperie.

— De ce suferințele acestea ? Fără ele, aș fi murit în pace !

Dar deodată suferințele cărnii deveniră atroce. Rănitul începu să se zvîrcolească, în convulsii, să strige căzînd din pat, cu spume la gură, asudat, tremurînd, de nerecunoscut. Suferințele creșteau și noaptea nu se mai termina. Atunci, Pușkin are un moment de revoltă. Vru să se sinucidă, dar Danzas care veghea îi luă pistoalele ascunse sub plapumă, pe care i le adusese un om de serviciu din sertarul unei mobile. Criza nu se potoli decît înspre ziuă.

În cursul dimineții de 28 ianuarie, Pușkin își cheamă prietenii și copiii, de la care își ia rămas bun. Își recîștigase liniștea. Își pipăi singur pulsul, apoi rosti solemn :

— Moartea se apropie !

Orele se tîrau monotone. Cîteva picături de opium ostoiseră durerile, devenite acum surde, depărtate. O nouă noapte se pregătea. Locuința se liniști. Dar starea bolnavului se agrava. Se simțea slab, paralizat în somnolența care-l îneca încet, ca o apă nevăzută. Se depărta de viață, dar își revenea în răstimpuri. I se spune că întreaga locuință era plină de oameni care așteaptă în tăcere.

Poetul își chemă din nou soția :

— Caută să te faci uitată, îi spuse. Du-te la țară. Păstrează doliul un an sau doi, apoi mărită-te din nou, dar cu un om de treabă.

Ultima zi a vieții lui Pușkin : 29 ianuarie 1837.

Moartea poetului este descrisă de un martor, doctorul Vl. Dal, din care vom cita :

«Pușkin obligă pe toți cei care erau de față să se obișnuiască cu gîndul morții lui ; își aștepta sfîrșitul cu liniște ; era convins că ora fatală sosise. Pușkin respingea cu hotărîre mîngîierile noastre, la cuvintele mele : „Nădăjduim, încă, nu dispera", răspunse : „Nu trebuie !" În cursul nopții de 29, repetă de mai multe ori lucruri asemănătoare. Întreba, de pildă : „Ce oră e ?" După răspunsul meu, continua cu vocea întretăiată și scurtă : „Mult timp o

să mai sufăr astfel? Vă rog, mai repede!"

Aproape toată noaptea mi-a ținut strîns brațul; adesea, lua o lingură de apă sau o bucată de gheață, totdeauna fără ajutor: lua un pahar de pe măsuță, își freca tîmplele cu gheață, își scotea și-și punea comprese pe abdomen. De fapt, suferea mai puțin de durere, cum o și spunea, decît de o melancolie nesfîrșită, ceea ce trebuie atribuit inflamației abdomenului și poate încă a marilor artere (sic)...

„A, ce plictis, rostea uneori, punîndu-și brațele sub cap. Îmi simt inima înăbușită. Cerea atunci să fie ridicat, întors pe o parte, ruga să i se aranjeze pernele și întrerupînd toate aceste preparative spunea: Ei bine, asta-i! e bine! e perfect! destul! acum e bine"...»

O îmbunătățire trecătoare a dat o clipă medicului o încredere, pe care Pușkin nu o împărtășește. Dar curînd, orice nădejde este pierdută.

„La ora 2 dimineața, în ziua de 29 ianuarie, cu trei sferturi de oră înainte de a muri, Pușkin avu o dorință: să mănînce mure, servite de către soția sa. Natalia se apropie de muribund și-i dădu două lingurițe. Pușkin o mîngîie pe păr. Natalia părăsi camera fericită, exaltată, anunțînd celor ce așteptau:

— Va trăi! Veți vedea!

A.S. Pușkin. Copie după portretul realizat de Tropinin în 1828 ● Ediții antume din opera lui Pușkin ● Manuscrise autografe

„Puțin după aceea, scria doctorul Dal, m-am apropiat de Jukovski, de prințul Viazemski și de contele Vielgorski și le-am spus:

— Moare!"

„Poetul își păstra mereu stăpînirea de sine. Rareori o absență somnolentă îi întuneca gîndul și spiritul (sic). Atunci, muribundul întinzîndu-mi mîna în mai multe rînduri, și strîngîndu-mi-o, spunea:

— Ridică-mă, haide! dar mai sus, mai sus, te rog!

Revenindu-și îmi spuse:

— Visam că mă cățăram cu tine în lungul acestor cărți și rafturi foarte sus. Am avut o amețeală.

Puțin după aceea, fără să mai deschidă ochii, îmi căută mîna și trăgînd-o înspre sine, rosti:

— Haide, haide! te rog, dar împreună!

Prietenii tăcuți, cu brațele încrucișate înconjurau patul muribundului. La cererea sa, îl luai de sub brațe și-l ridicai. Deodată, ca deșteptat din somn, deschise repede ochii, fața i se lumină și spuse:

— Viața s-a sfîrșit!

Nu înțelesesem și am întrebat încet:

— Ce s-a sfîrșit?

— Viața s-a sfîrșit! răspunse cu o voce liniștită și convinsă.

— Respir cu greutate, mă înăbuș! fură ultimele lui cuvinte.

O liniște totală se răspîndi în întregul corp. Brațele se răciră pînă la umeri, degetele picioarelor și genunchii de asemeni. Respirația sacadată, grăbită, deveni din ce în ce mai slabă, liniștită, prelungită. Urmă un ultim suspin, de-abia auzit.

O prăpastie fără fund despărțea, din acest moment, pe mort, de cei vii".

Ion Biberi

ACEŞTI BĂIEŢI MINUNAŢI ŞI PICIOARELE LOR TRUDITOARE

Cămătaru

Am publicat, în vara lui 1987, un grupaj de considerații și amintiri despre cîțiva fotbaliști de la „Steaua". Ele au apărut în Almanahul „Vacanța '87" editat de B.T.T. Și, întrucît știu că au trezit interesul publicului microbist, vor fi continuate astăzi cu altele similare, reunite sub același titlu. Așadar „Acești băieți minunați și picioarele lor truditoare", care poate deveni un serial și, de ce nu, o carte.

●

N-am bănuit niciodată că Rodion Cămătaru, la cei 1,90 m ai săi, poate fi un băiat atît de sensibil. După o severă critică pe care i-am

făcut-o în „Săptămîna", prin martie 1987, vîrful dinamovist m-a interceptat pe aeroportul Otopeni, eu l-am dojenit și mai tare, după care i-am întins mîna și am uitat totul. El însă nu a uitat, a pus la suflet și s-a consumat nervos vreme de cîteva luni. Numai după ce i-am publicat o poză la „Modă", în aceeași revistă, și i-am mai întins o dată mîna în aeroport, a reușit să-și mai stingă amărăciunea. Cine era cel mai bun prieten al meu la Atena, la sfîrșitul lui august? Cămătaru, firește. Însoțeam naționala la meciul amical cu „Panathinaikos" și mă pune necuratul să bat și eu mingea, împreună cu Octavian Știreanu de la „Flacăra", pe un teren de antrenament al juniorilor greci. Era soare, era timp de plajă, așa că am rămas amîndoi în slip și ne-am tras la poartă, reciproc, cîteva serii de lovituri de pe linia de 16 metri. Nu-mi luasem tenișii la mine, așa că jucam în ciorapi, pentru a nu strica frumusețe de gazon. Toate bune și frumoase, pînă în clipa în care, lîngă bara din dreapta a porții, am călcat pe o albină (sau viespe, cine mai știe?) care și-a înfipt acul în degetul mare de la piciorul

meu stîng. Durere infernală. Cu mare greutate am ajuns pînă la camera minihotelului sportiv, așteptîndu-l pe doctorul Pompiliu: kelen răcoritor la picior și, bineînțeles, un ac în urechea stîngă și altul între degetele de la picior, pentru că tînărul doctor e acupuncturist. Cine îi dădea asistență? Cămătaru, firește, care mă veghea la căpătîi ca pe un muribund. Cu toată durerea pe care o simțeam, m-a pufnit rîsul amintindu-mi că tot în preajma lui Cami, prietenul meu Eugen Barbu și-a fracturat mîna la o „miuță" între scriitori și fotbaliști. Nu din pricina asta, firește, a scris el celebrul articol „M-ai învins, Rodioane!"

●

Lui Mateuț îi place un joc: să i se dea o literă a alfabetului și să spună titlul unui film care începe, bineînțeles, cu litera respectivă. Și le vede, băiatul, are o memorie și o cultură cinematografică de invidiat. Pe aleea unui parc din Polonia l-am luat prin surprindere: „Mateo, dă-mi repede un film cu litera Ț!" A răspuns fără ezitare, cu un truc: „Țepeș Vlad!" Titlul era invers, desigur, dar lui Mateo îi merge mintea...

Bölöni

În drum spre Polonia, în avion Bölöni a oferit ziariștilor prezenți cîte o frumoasă fotografie color înfățișîndu-l pe el în echipament roșu, cu cîteva cupe la picioare. Printre acestea și cele două mari trofee la cucerirea cărora a contribuit: Cupa Campionilor Europeni și Super-Cupa Europei. Pe revers a scris: „Cu prilejul celei de-a 100-a prezențe în echipa națională". L-am rugat să scrie dedicația pentru mama mea, care îl admiră foarte mult. Îl întreb: „Cîți ani crezi că vei mai juca, Loți?". Răspunde Ioan Chirilă, aflat pe scaunul din dreapta: „Neapărat ca danezul Olsen, pînă la 38 de ani!" Bölöni se gîndește puțin, apoi spune: „Apăi, dacă ar fi după mine aș mai juca mulți ani, că mă simt în putere. Dar drumurile mă omoară. Am familia la Tîrgu Mureș, soție și copil, iar eu stau mereu departe și-mi vine din ce în ce mai greu". Îi promit că la primul film pe care îl voi face îi voi da un rol soției sale, Clara, care este o actriță pe cît de frumoasă pe atît de talentată.

●

Cine nu-l cunoaște pe inginerul miner Bubu Sotir, fanatic microbist și om bun la toate, care însoțește naționala cu camera de luat vederi? Bubu are un umor irezistibil, mai ales atunci cînd e involuntar. Iată-l, bunăoară, cum povestea el în mod foarte serios filmul „Nașul", spre hazul întregii echipe: „Dom'le, era prin Italia un puști dat în paște, da' un bagabont de mafiot a omorît-o pe mă-sa, după ce-i mierlise toată familia. Se cărăbănește el în America, băiat cuminte la început, nici pîs nu zicea, da' se înhăitează cu niște bagabonți care șutesc un covoraș, sta-le-ar stîlpul la cap. Boon! Pac-pac, încep împușcăturile, nu le dădea miliția voie să bea, era prohibiție, pricepeți cum ar veni, că și voi fotbaliștii beți numai lapte cu apilarnil. Apar și niște gagici, niște pupeze de paparude, da' unul vine, cumpără o balalaică, se așează pe ea și-i rupe gîtul .Nu, stați, că asta-i din alt film, da' mă rog, n-are importanță. De ce-i zicea lui Nașu'? Păi are loc și o nuntă, a lui fie-sa, da' el nu era nașu' ei, că era ta-su, numai că tot roiau unii în jurul lui și-i pupau mîna, deh, ca la naș! Miliția iar, că nu și nu, că ce fac ei acolo!? Pînă la urmă el se întoarce în Italia și-l face șvaițer pe-ăla de-i masacrase rudele, niște golani pun o bombă în mașina lui noră-sa, aia n-are încotro și sare în aer, da' pe urmă, mamă, să te ții răzbunare! În final, el cade pe o frînghie de rufe, bătrîn, da' nepoțelul vede și anunță organele în drept. Tristă e viața de mort! Acu-i acu, că vine seria a doua, și mai și,

Helmuth Ducadam și Corneliu Vadim Tudor, la cîteva zile după dificila operație pe care o echipă de eminenți chirurgi de la Spitalul militar din București i-a făcut-o eroului de la Sevilla.

cu bagabonţi mai zmecheri, da' o să vi-o povestească tata după meci..."

Lăcătuş

Lăcătuş se plînge de ţînţarii de la Ghencea, care nu-i lasă să doarmă în cantonament. Iovan la fel. Pe Stîngaciu nu-l prea supără ţînţarii, dar Cireaşă găseşte explicaţia: „Eşti prea frumos, nu vin ei la tine, nu vezi că nu te poţi uita în oglindă din cauza nasului, că n-ai loc?!" Portarul stelist mi-l pîrăşte, la rîndul lui: „Uitaţi cine vorbeşte! Cînd s-a terminat o casetă video s-a repezit s-o întoarcă pe partea cealaltă, credea că e ca la casetofon. Şi mai poartă şi un sacou din primul război mondial, n-am ce discuta cu el." Sacoul lui Cireaşă e, într-adevăr, măreţ, după moda „retro", ceea ce i-a făcut pe băieţi să i-l ascundă vreo două zile pentru a-l preda (după spusele lui Iovan şi Lăcătuş) la Muzeul cinematografiei de la Buftea, pentru filme de epocă. Dar Cireaşă nu se supără, ba chiar plusează şi spune că-l va lăsa moştenire la încă cinci generaţii.

●

Gică Hagi îşi cumpără din Piaţa Omonia a Atenei o mică mapă cu două casete cu muzică grecească. Pune una dintre casete la aparatul autocarului. Ascultă încîntat. După care vine o melodie

Hagi

care nu-i mai place şi-mi spune: „Nu ştiu de ce vorbesc unii cîntăreţi aşa, de parcă ar recita..." — „Adică dizează?" — „Da, dizează. Mie îmi place ca muzica să fie muzică". Iovan apare triumfător în autocar cu o casetă cu Marinela, pe care vrea s-o asculte şi el. Pînă la urmă, le ascultăm cu schimbul, pentru că drumul e lung şi obositor, iar băieţii,

Belodedici

încet-încet, adorm legănaţi de muzică, de sfîrîitul maşinii pe asfalt...

●

Hagi, Belodedici şi Balint sînt precum cei 3 muschetari, nedespărţiţi. Toţi 3 necăsătoriţi, toţi 3 elegant îmbrăcaţi, toţi 3 cu cîte un şnur alb-verde-negru legat la încheietura mîinii, după ultima modă. Intenţionează să se mute în acelaşi bloc, la acelaşi etaj, unul lîngă altul. În aeroportul Bucureşti — Otopeni îl întreb pe Hagi dacă se va întoarce la „Sportul", după cum speră unii fani de prin Regie. Îmi răspunde Belodedici în locul lui : „Trebuie să vreau şi eu asta. Pe mine nu mă întreabă nimeni ?"

●

În autocarul care ne ducea spre insula Margareta din Budapesta, fluier încetişor, pentru sufletul meu, o melodie. Bölöni, aflat la vreo cinci scaune în faţa mea, mă aude şi-mi strigă: „Domnu' Vadim, vă rog să nu mai fluieraţi!"

Îl întreb pe antrenorul secund Radu Troi dacă asta e o superstiţie: „Da, Loţi e foarte superstiţios. Nu suportă ca înainte de meci cineva să cînte sau să-şi taie unghiile, de pildă". Fiecare cu ale lui. Mai tîrziu, în avionul care ne aducea acasă,

Balint

colegul Petre Cristea, de la „Scînteia", îl întreabă pe Iordănescu de ce nu îngăduie

Lung

nimănui din afară să însoţească echipa la stadion, în autocar. Răspunsul mi se pare firesc: „Pentru că fiecare jucător are modul său propriu de a aborda partida. De exemplu, Piţurcă, Majearu şi Rotariu sînt concentraţi, se frămîntă în sinea lor, poţi să-i întrebi orice, nu te vor auzi. Lăcătuş e mai expansiv, poate şi dintr-un reflex nervos. Bölöni are tabieturile sale. E o comuniune psihică aparte, formată de ani de zile, pe care nu e bine să o tulbure nimeni. După

Negrilă

meci, nu mai e nici o problemă, se poate urca în maşină oricine, tensiunea a trecut".

●

În dubla deplasare a naţionalei în Grecia şi Polonia (amicalele din august 1987) l-am cunoscut pe Negrilă, sau Negoro, cum îi spun colegii. Timp de 5 zile nu l-am auzit scoţînd vreun cuvînt. Îl întreb: „Negoro, tu nu vorbeşti chiar deloc?" Răspunde Ungureanu, poreclit

Pe aeroportul din Monte Carlo, după strălucitul succes al echipei Steaua, care a cucerit Super-Cupa Europei. Cîţiva dintre ziariştii români prezenţi la acel meci memorabil, de la stînga la dreapta : Dan Voicilă, Eftimie Ionescu, Cornel Popescu, Horia Alexandrescu, Corneliu Vadim Tudor, Dan Pătraşcu, Marius Georgescu, Gheorghe Mitroi, Octavian Ştireanu. Foto Ştefan Covaci de la A.S. Monaco

În vitrina clubului Steaua strălucesc două prețioase trofee : Cupa Campionilor Europei și Super-Cupa Europei

Roșu, din cauza culorii părului: „Ba vorbește cînd e faultat. Se tăvălește pe jos și zice șase cuvinte: **mor, mor, mor! au, au, au!**" Din fostul mare „bloc" craiovean au mai rămas foarte puțini la națională. Cel mai proeminent e Lung, care și-a lăsat barbă. „De ce porți barbă, Silviu?" Îmi răspunde cu umor: „Pînă acum mă striga lumea năsosule. Acum mi se zice părinte, care parcă impune respect".

●

Colegul Dan Voicilă de la radio îmi povestește de fratele mai mic al lui Lăcătuș, jucător la „piticii" Brașovului: emancipat, cu tupeu și umor. Odată i-a spus: „Nea Dan, cu mine trebuie să faci interviuri, nu cu frate-meu. Eu n-am treabă cu nimeni, sînt mai bun ca toți. Nu mișcă unul!"

Mateuț

Iovan

●

Șahul e distracția principală a cîtorva băieți de la „Steaua". Rînd pe rînd, se perindă prin fața tablei cu 64 pătrățele Iordănescu, Troi, Pițurcă, alături de care mai vine uneori și Ion Băieșu. Troi „se atacă" cel mai mult, băieții îl acuză că se lasă bătut cu bună-știință de șeful lui direct, adică Iordănescu. Le stric plăcerea și îi anunț, în Budapesta, că agențiile internaționale au transmis valoarea premiului pentru cîștigătorul partidei Kasparov-Karpov: aproape 2 milioane de dolari bani gheață. Cam cît vreo 50 de turnee mari de tenis. S-a ajuns într-adevăr la sume fabuloase!

Ungureanu

Fănuş Neagu... spectator

Un fotbalist foarte muzical e micuţul Ţălnăr, care tot timpul zborului de la Larnaca spre Bucureşti şi-a îngînat în legea lui un şlagăr ce povesteşte despre **o ultimă ţigară uitată într-un colţ pe etajeră...** S-a întrerupt numai atunci cînd pe culoarul avionului a apărut o stewardesă masivă, ca-n filmele de groază : nu era altcineva decît Augustin, pe care adevărata stewardesă, Mariana Gall, l-a ajutat să se travestească, l-a împodobit cu două pampoane în păr şi cu cutii de bere pe sub şorţul albastru, în loc de sîni, spoindu-l bine pe faţă cu bujori din ruj de buze. Pînă la urmă, „Coana Chiriţa" a vărsat cafeaua pe pantalonii cuiva, după care, de ruşine, a anunţat că va coborî la prima staţie...

●

Unul dintre cei mai cuminţi jucători pe care l-am văzut este Tudorel Cristea de la „Sportul": delicat, respectuos, extrem de bine educat. L-am văzut o dată cu un ochi vînăt, dar m-a liniştit: „E din campionatul nostru

Klein

drag, nu din viaţa particulară".

●

„Cum stai cu **pitpalacul?** Dar cu **pateul?"** — acestea ar fi, în argoul spumos al lui Ioan Chirilă, întrebări referitoare la sănătatea **inimii** şi a **ficatului.** În treacăt fie spus, cu apreciatul cronicar nu te plictiseşti la drum lung niciodată: cîntă greceşte, ruseşte şi în alte limbi ale pămîntului, istoriseşte amintiri din copilăria sa zbuciumată, în care un rol central îl joacă Gică Petrescu şi Nicolae Kirculescu. Nu sforăie chiar ca Eftimie Ionescu (al cărui suflu de uragan mută lustra din tavan), dar suficient de tare ca să se rupă patul sub el, cum s-a întîmplat în două zile la rînd la Atena. Omul are realmente mult farmec, iar cînd se aşează la poveşti jucătorii se uită în gura lui bogată ca la oracol.

●

Şi pentru că tot am vorbit despre cronicari, să-l pomenesc şi pe acela al revistei „Luceafărul", măreţul nea Fane, adică Fănuş Neagu. În drum spre Ankara nu se simţea prea bine, aşa că doctorul Florin Brătilă i-a fixat vreo 50 de ace: la tălpi, la urechi, pe la subsuori, prin cap, ce să mai vorbim, parcă era regina termitelor. În această postură, care a înveselit tot avionul, Fănuş a mai avut puterea să ne spună o strigătură rostită de publicul din Rm. Vîlcea după ce Steaua eliminase pe Anderlecht cu 3—0: „Bravo Steaua Bucureşti / I-ai bătut pe Anderleşti!" Numai umorul oltenesc putea schimba numele flamand Anderlecht în denumirea unei comune, sau a unei familii, cum sînt Popeştii, Vasileştii etc.!

●

Mă uit îndeaproape la picioarele goale ale lui Klein, considerat de ziarişti şi antrenori drept cel mai rezistent fotbalist român, omul cu cea mai mare capacitate de efort. N-am văzut aşa ceva în viaţa mea: numai „vînă", cum ar spune Hagi, plus vreo zece cicatrici de la tot felul de răni. Mişa e, într-adevăr, un luptător pursînge. Dealtfel, mai toţi au picioarele nefiresc de solide, ca nişte sculpturi în lemn, noduroase, cu lovituri nenumărate, ceea ce m-a determinat să-mi intitulez serialul acesta sporadic **„Aceşti băieţi minunaţi şi picioarele lor truditoare".**

Pe curînd!

Corneliu Vadim Tudor

Din nou «ÎN CĂUTAREA ATLANTIDEI»

părut la Moscova în 1986 în colecţia „Idei", volumul cu titlul de mai sus cuprinde, în prima secţiune, traducerea cărţii „A la recherche de l'Antlantide" **a lui Yves Paccalet, iar în cea de-a doua — lucrarea scriitorului sovietic Vladimir Şcerbacov** „Palatul de aur al lui Poseidon". **Bogat ilustrată cu planşe şi hărţi, vechi şi moderne, dar mai ales cu fotografii ale lumii adîncurilor, lucrarea de 150 de pagini a cunoscutului explorator şi oceanograf francez şi a colaboratorului său, apărută la „Flammarion" (1981), este atît de interesantă, încît am socotit util să nu ciuntim cu nimic bucuria cititorilor, pînă la eventuala apariţie a cărţii în tălmăcire românească.**

„Palatul de aur al lui Poseidon" **examinează ipoteza „atlantică", potrivit căreia continentul dispărut s-ar afla în Oceanul Atlantic. Expunerea autorului sovietic se întemeiază pe analiza unor legende şi pe materiale ştiinţifice vechi şi contemporane. Cartez lui V. Şcerbacov e împărţită în 5 capitole** („Atlantida lui Platon", „Catastrofa", „Ecourile catastrofei", „Paradoxurile atlantologiei" **şi** „Atlantida răsăriteană"), **din care am căutat să selectăm pentru cititorii noştri fapte, idei şi interpretări inedite, neincluse pînă acum în bogata literatură autohtonă dedicată continentului ce înflăcărează, de multe veacuri, imaginaţia omenirii... Trebuie spus, totuşi, că ceea ce urmăreşte V. Şcerbacov este să ne semnaleze o „Atlantidă răsăriteană", „pontică", un pandant al celei a lui Platon, cea din răsărit avîndu-şi punctul de plecare în Asia Mică, dar cu forţă de iradiere nu numai către Apus, prin etrusci, ci şi către Nord, deasupra spaţiilor Mării Negre. O ipoteză care poate interesa şi pe români. Titlurile subcapitolelor aparţin autorului.**

ŞTIINŢA ESTE ÎNAINTEA SAU ÎNAPOIA NOASTRĂ?

Jacques-Yves Cousteau și Yves Paccalet: „În căutarea Atlantidei" ● Vladimir Șcerbacov: „Palatul de aur al lui Poseidon"

Știință și tehnică preistorică?

Cunoștințele anticilor ne apar atît de avansate în epoca lor, încît uneori sînt greu de explicat chiar de pe pozițiile noastre contemporane. Astfel devine posibilă formularea unui alt paradox.

În Ecuador au fost găsite podoabe străvechi din platină. Dacă ținem seama că temperatura de topire a platinei se apropie de 1 800 de grade, devine explicabilă tehnologia „supranaturală" a meșterilor indieni... În ultimii ani, specialiștii și-au îndreptat atenția asupra unor descoperiri, cărora nu li s-a acordat pînă acum importanță, și care par să devină explicabile abia în timpurile noastre. În mormintele egiptene au fost găsite jucării de lemn asemănătoare unor păsări cu aripi mari. Savantul american Iwen A. Sanderson, specialist în zoologie, sesizînd penajul lor vertical neobișnuit în partea din coadă, a emis ipoteza că acestea ar fi modele de planoare. Cercetările au confirmat că aceste modele de lemn sînt înzestrate cu minunate calități aerodinamice. O jucărie de aur dintr-un mormînt columbian s-a presupus că ar fi modelul unui avion deltaplan cu stabilizator în coadă. Legende asemănătoare sînt larg răspîndite, în special, în Tibet și China, în Mesopotamia și America. O dovadă „cvasi-istorică" a faptului că, în antichitate existau aviație și tehnică cosmică, ar putea consta în descrierea acestor tehnici în „Mahabharata"... Să continuăm lista exemplelor.

Strămoșii populațiilor guancho, ai incașilor maya, ai olmecilor și toltecilor ar fi putut într-adevăr să aibă contacte cu cultura atlanților. În împărăția incașilor, în partea de sus a rîului Huatana, a fost amenajată o livadă uluitoare: arborii, tufele, florile și poamele erau turnate din metale de diferite culori. Fluturi cu antene de aur ședeau pe fantastice frunze și flori, păsări metalice pestrițe se balansau pe ramuri, iar în iarba deasă de argint se ascundeau șopîrle și șerpi cu ornamente strălucitoare pe corpurile lor unduitoare. Un zvon imperceptibil se auzea cînd începea să bată vîntul, și-atunci părea că melcii și omizile se tîrăsc încet pe crengile verzui și pe frunze... În felul acesta ar fi sunat pînă-n zilele noastre iarba de argint deasupra rîului Huatana, dacă conchistadorii n-ar fi distrus livada veche de mii de ani.

Se pare că babilonienii cunoșteau fazele lui Venus și pe cei patru mari sateliți ai lui Jupiter: Io, Europa, Hanimed și Callisto. Dar a trebuit să fie inventat telescopul ca să ne convingem de

Poseidon, „cel ce mișcă pămîntul", conducîndu-și atelierul mitic. Desen din sec. XIX, copiat de pe o vază antică

exactitatea observaţiilor lor străvechi !

Încă un argument. Cu un sfert de mileniu înainte de era noastră, împăratul chinez Tzin Şi avea o oglindă descrisă astfel în însemnările ce s-au păstrat : „Era o oglindă dreptunghiulară lată de 1,2 m şi înaltă de 1,75 — strălucitoare pe ambele părţi. Cînd se aşeza cineva drept în faţa ei, îşi vedea imaginea răsturnată... Dacă omul suferea de vreo boală ascunsă, îşi putea vedea privind în această oglindă... organul intern vătămat".

Pescarii au găsit în Marea Mediterană o relicvă uluitoare : o machetă, în bună stare de funcţionare, a sistemului solar. Macheta a fost construită încă înainte de era noastră ; un sistem de transmisie de mare precizie reproduce mişcarea Soarelui, a lunii şi a planetelor. Ea a fost folosită, probabil, în scopuri didactice... S-a scris mult despre elementele galvanice arhaice, descoperite în Irak... În Egipt era cunoscut betonul, utilizat la construirea piramidelor... Plutarh scrie despre un „luminător" din templul lui Amon. Preoţii egipteni l-au asigurat că acesta luminează veşnic... Asemenea „luminători" (becuri ?) cu „ardere veşnică" au fost descoperiţi în diferite puncte ale planetei.

Toate aceste fapte ne trezesc interesul prin aceea că ne dau imaginea unei „reacţii în lanţ" a descoperirilor în cele mai variate locuri din lume. Care va fi rezultatul final al acestei „reacţii în lanţ" ? Astăzi, putem doar presupune...

O fotografie ciudată, aproape „fermecată", făcută deasupra apelor Golfului Saint Georges (Insula Dia), ne conduce pe urmele Atlantidei — — conchide oceanograful francez Jacques-Yves Cousteau ● Atlantida Răsăriteană

Atlantida răsăriteană ?

ntre cauzele cele mai pline de forţă ale catastrofelor pe pămînt... pe locul întîi se situează rîurile cu inundaţiile lor pustiitoare... În faţa apelor ieşite din matca lor omul este neputincios" — astfel exprima Leonardo da Vinci respectul şi groaza omului în faţa puterii atoatedistrugătoare a stihiilor apelor.

O descriere oarecum exactă a potopului ni s-a păstrat tot prin pana lui Leonardo :

„Aerul s-a întunecat de ploaia torenţială care, în cădere piezişă, curbată de vîn-

Legenda „potopului" se întîlneşte, practic, la toate popoarele lumii. Gravură de G. Doré executată pentru una din celebrele ediţii ale Bibliei (1866)

Această uluitoare cupă a putut ajunge pe fundul mării laolaltă cu restul încărcăturii unei corăbii minoice în momentul impactului cu un gigantic val.

turile alergînd să-i taie calea, făcea valuri — asemenea valurilor de nisip stîrnit de vijelie..." Mai departe, Leonardo vorbeşte de văi pline-ochi de apă, despre copaci stingheri înfipţi pe buza prăpăstiilor — pe ale căror vîrfuri îşi căutau salvarea păsări, animale şi oameni, despre fulgere şi nori. Este deosebit de plastic, realist şi oarecum straniu tabloul potopului, zugrăvit de acest bărbat cu plete deschise, născut pe pămîntul antic al Etruriei şi puţin asemănător cu un italian...

Despre ce nu vorbesc atlantologii

pa este şi un fel de roată volantă a planetei, cu funcţie termostatică. Tot apa joacă şi rolul de frînă planetară. Fizicianul englez D. Darwin a emis ipoteza că, într-un timp îndepărtat, o zi şi o noapte durau pe pămînt între 4—6 ore. Cu timpul, ele s-au tot lungit pînă la durata de astăzi — 24 de ore.

Încetinirea rotaţiei noastre e dovedită azi. Cam la fiecare 7 200 de ani, pierdem cîte o secundă din calendar. Fluxul şi refluxul încetinesc rotaţia pămîntului, ceea ce ne determină să fim sceptici în privinţa stabilirii datei exacte a dispariţiei Atlantidei... E clar că dezastrul în sine a putut să deregleze astfel schimbarea zilei cu noaptea pe pămînt, fie şi temporar, încît nu e cazul să punem încă problema datei exacte cînd s-a produs. În sensul cel mai exact, atunci au dispărut nu numai cerul, Soarele, Luna şi stelele, dar şi Timpul nostru pămîntean, împreună cu rotaţia pămîntului, au suferit o accelerare şi o frînare pînă ce să revină lumea în cercurile sale fireşti...

Iată încă un amănunt important, de data asta de domeniul lingvisticii și istoriei numele eroilor în dialogurile lui Platon sînt cel mai adesea grecești. Platon scrie : „Povestirea noastră necesită o scurtă lămurire, ca să nu vă mirați auzind adesea nume elene alăturate barbarilor. Dar iată și explicația. De îndată ce lui Solon i-a venit ideea să folosească această povestire pentru poema sa, el s-a interesat de semnificația numelor și a aflat că egiptenii, notîndu-și numele întemeietorilor acestui popor, le tălmăceau în limba lor ; de aceea însuși Solon, căutînd semnificația numelor, le nota direct în limba noastră. Aceste însemnări se aflau la bunicul meu și pînă-n prezent se găsesc la mine, încît le-am putut citi cu atenție, copil încă fiind. De aceea, cînd veți auzi de la mine nume asemănătoare cu ale noastre, să nu vi se pară în asta nimic ciudat : acum știți despre ce e vorba“.

La lectura atentă a textelor grecești antice, izvorăsc de la sine concluzii interesante. Lupta Titanilor cu Zeus, descrisă de Hesiod și ilustrată de gravorul din sec. XVIII Bernard Piccard, e plină de sensuri stranii... Slujindu-l pe Poseidon, Titanii îl atacă pe Zeus, aruncind in el cu stînci de foc. Ai putea să juri că e vorba de o erupție vulcanică. Întemeietorul metropolei Atlantidei, Poseidon, era insă și stăpinul divin al Cretei, în timp ce Zeus îi reprezenta pe grecii din Peloponesis. Războiul dintre atlanți și atenieni, descris de Platon, ar putea fi transpunerea poetică a conflictului armat real dintre Creta și Atena, înainte de cataclismul care a distrus civilizația cretană.

Cine se împotrivea atlanților?

Istoria Atlantidei, relatată de Platon, presupune existența unei civilizații dezvoltate în bazinul mediteranean din vremuri imemoriale — în mileniul al 9-lea î.e.n. atlanții se luptau cu triburile care trăiau la răsărit de Tirrenia — Etruria, adică în bazinul mediteranean răsăritean. Pînă nu demult nici un arheolog n-ar fi putut să numească vreun oraș a cărui istorie ar fi corespuns cu o epocă atît de îndepărtată.

În prezent, asemenea orașe au fost descoperite. Este vorba de Ceatal Hyuyuk și Ceainyu-Tepesi în Asia Mică. Rămășițele unor ace de cupru, precum și bucăți de

minereu, sînt datate la granița mileniilor 8—7 î.e.n. Locuitorii își construiau casele din cărămizi brute cu 7 milenii î.e.n. Ei cunoșteau 14 plante de cultură, iar rămășițele unor țesături de pe vremea lor stîrnesc uimirea textiliștilor din zilele noastre. Uluitoare este și tehnologia șlefuirii oglinzilor de obsidian. Orificiile în mărgelele din pietre semiprețioase sînt mai mici decît urechea acului. Măiestria și gustul

Глава 2

Катастрофа

Legenda biblică despre Sodoma și Gomora, distruse de focul trimis din ceruri pentru păcatele locuitorilor lor, se putea naște în legătură cu aceeași catastrofă care a nimicit civilizația minoică. Gravură editată la Nürnberg (1942)

artistic al vechilor anatolieni întrece de departe tot ce e cunoscut în alte zone ale planetei noastre.

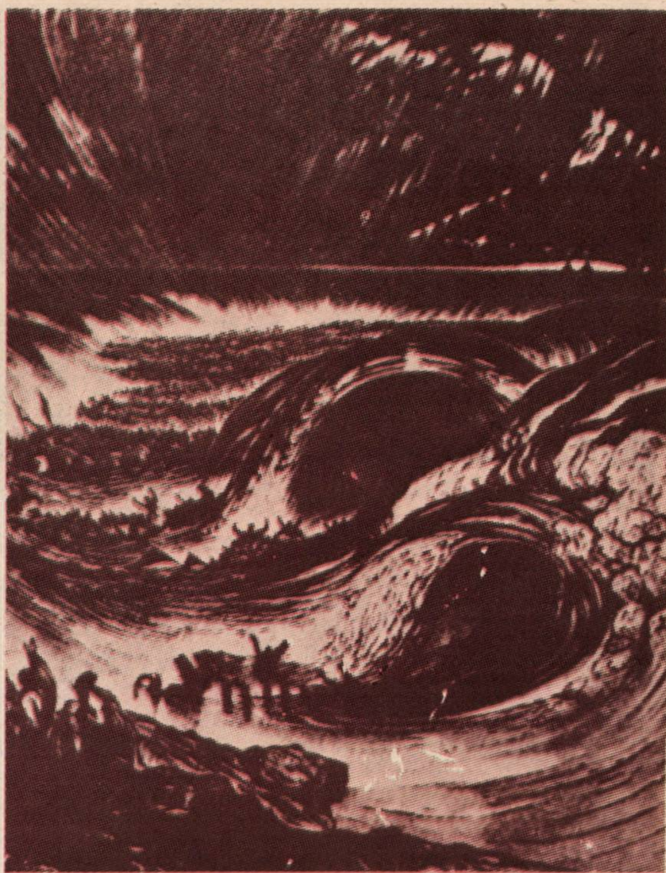
Din dialogurile lui Platon aflăm despre rolul Atenei în respingerea expansiunii atlanților. În vechime, pe pămîntul Eladei creșteau păduri nepătrunse, solul era roditor. Ploile torențiale, contribuind la declanșarea catastrofei, literalmente „au scalpat" acest pămînt înverzit. Știm deja (autorul a explicat-o în alt capitol, n. trad.) că în îndepărtata Siberie aceasta a dus la dispariția mamuților.

Dar acum se știe și ceea ce n-a știut Platon și despre ce au păstrat tăcere preoții egipteni, probabil — din considerente politice, căutînd să atragă Grecia ca pe un posibil aliat împotriva perșilor. În acele îndepărtate vremuri la care se referă vestitele dialoguri, nu existau nici Atena, nici elenii. Iată ce spune Platon despre capitala poporului necunoscut de el:

„Capitala era construită pe atunci astfel. În primul rînd, Acropole arăta cu totul altfel ca astăzi, cu dealul său pleșuv — cum îl vedem. În chip neașteptat, apa a spălat pămîntul într-o singură noapte, ceea ce s-a întîmplat atunci cînd concomitent cu cutremurul s-a pornit și nemaipomenitul potop — al treilea la număr... În vremurile trecute, Acropole se întindea pînă la Eridan și Ilis, cuprindea Picn-ul, iar în partea opusă Picn-ului — muntele Lycabet. Era tot acoperit cu pămînt, iar în vîrf, cu puține excepții, se înfățișa ca un spațiu neted. În afara lui, pe coastele dealului, locuiau meseriașii și acei țărani care aveau ogoarele prin apropiere; iar deasupra, în izolare, în jurul sanctuarului Atenei și al lui Efes (? Hephaestus) viețuia casta oștenilor, îndărătul unei îngrădituri care-i închidea ca pe o singură familie într-o grădină... Pe versantul nordic al dealului oștenii aveau locuințe comune, încăperi pentru servit masa (sufragerii) pe timp de iarnă, și-n general tot ceea ce se consideră necesar, păstrînd măsura, unor oșteni într-un stat de conducere centralizată, de

Titanul Atlant. Gravură din 1535. Faimosul episod al trecerii pe fundul Mării Roșii poate avea și o explicație geologică. În momentul exploziei, apa s-a ridicat peste țărmuri, după care s-a prăbușit cu valuri de zeci de metri înălțime. Grupul de fugari ar fi putut astfel să treacă peste fundul vremelnic dezgolit al mării, iar urmăritorii să piară sub apă... (detaliu dintr-o gravură din sec. XIX)

la obiectele de uz gospodăresc pînă la cele de cult, în afară de aur şi argint ; nu foloseau nici aurul nici argintul sub nici o formă, dar, păstrînd echilibrul între fast şi sărăcie, îşi utilau locuințele cu modestie, unde-şi duceau veacul pînă la adînci bătrîneţi, ei înşişi şi urmaşii urmaşilor lor, dînd mai departe casa cu aspectul neschimbat altora după chipul şi asemănarea lor. Partea sudică a dealului au rezervat-o grădinilor, pentru gimnastică şi mese comune, folosind-o în mod corespunzător. Exista un singur izvor — pe locul unde se află acum Acropole. Izvorul a fost distrus de cutremur. Aşa trăiau ei aici — străji pentru concetățenii lor şi conducători ai tuturor celorlalţi eleni, cu acordul acelora ; cel mai mult erau preocupaţi să lase (să păstreze) pe vecie un număr egal de femei şi bărbaţi, capabili în orice clipă să pună mîna pe arme — şi anume, aproximativ douăzeci de mii.

Aşa au fost ei, şi-n acest fel conduceau cu dreptate ţara lor şi Elada ; în toată Europa şi Asia nu existau oameni mai proslăviţi şi celebri pentru frumuseţea trupului şi pentru multiplele virtuţi sufleteşti".

Acestea sînt datele de care dispunea Platon cu privire

la „atlanţii răsăriteni", care au ţinut piept cuceritorilor apuseni. Ce-i drept, Platon îi considera eleni. Dar cine au fost ei de fapt ?

Cu peste o mie de ani înainte de crearea fortăreţei Acropole, pe acelaşi deal se înălţa Pelasghikon — cetatea pelasgilor, străvechii locuitori ai bazinului mediteranean. „Grecii" erau nouveniţi pe aceste teritorii. Pelasgii sau triburile înrudite cu ei prin limbă ocupau părţi din străvechea Fenicie, Palestina, Creta, Elada, Asia Mică. Rudele lor cele mai apropiate erau etruscii.

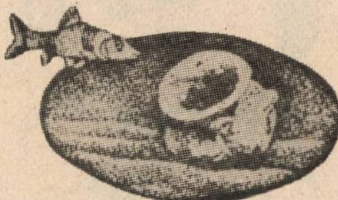
Platon, meditînd la nemurire, în fața bustului lui Socrate, la picioarele căruia se află un craniu, un fluture și o floare de mac. Gravură engleză din 1897

Secretul oglinzilor etrusce

Una dintre frescele etrusce reproduce un motiv cu leopard. Doi inși duc un cal de căpăstru. În spatele băiatului care călărește calul, distingem un leopard sau un ghepard. Animalul și-a pus cu încredere laba pe umărul băiatului.

Fresca a fost găsită pe teritoriul actual al Italiei, dar patria etruscilor este Asia Mică. În limba haților, care populau Asia Mică cu 5—6 mii de ani în urmă, în numele leopardului putem găsi

rădăcina „ras". Etruscii înșiși își spuneau **raseni.** Și chiar în Asia Mică, în apropierea orașului Hordion, s-a descoperit recent ceramică neagră — specifică etruscilor.

În antichitate, marea nu despărțea, ci apropia orașele, triburile și pămînturile. Corabia era mijlocul de locomoție de bază. În bazinul mediteranean răsăritean a luat naștere o unică „limbă primordială" — o singură pre-limbă. O foloseau triburile și semințiile ce se închinau leopardului-ras : rasenii, rusiții. (V. Șcerbacov face și o teorie, interesantă desigur dar prea puțin plauzibilă, după care etruscii, „rasenii", „rusii" ar fi strămoșii „rușilor". Cum numele „rușilor" e de origine scandinavă, **teoria** este o frumoasă gratuitate. N. trad.) Ei sînt aceia care au suportat lovitura atlanților, în intenția acestora de a subjuga (înrobi) tot bazinul mediteranean. Se poate presupune că etruscii sînt descendenții direcți ai străvechilor locuitori ai bazinului. Tocmai în cultura etruscă, în săpăturile efectuate pe locurile orașelor lor, în limba etruscă se pot găsi urme noi ale Atlantidei Răsăritene, care i-a înfruntat cîndva pe atlanți.

În ciuda nenumăratelor asigurări ale unor autori, după care etruscii au început în sfîrșit „să vorbească", sau sînt pe cale de „a vorbi", acest lucru încă nu s-a întîmplat. Cauzele sînt multe. Una dintre ele constă în folosirea transcrierii latine pentru „sonorizarea" inscripțiilor etrusce. Există și păreri conform cărora alfabetul latin nu poate să redea nici particularitățile limbii etruscilor, nici să ne ducă la înțelegerea corectă a felului cum sunau totuși cuvintele în etruscă. În aceasta a constat

Multe trăsături specifice culturii minoice a Cretei o înrudesc cu cultura Atlantidei, descrisă de Platon. Una dintre acestea e cultul taurului. Acest animal era considerat sfînt în ambele civilizații deopotrivă. Ritualurile magice, religioase și „sportive", legate de ființa taurului, erau absolut identice în Kyos și în Metropola Antică a lui Platon. În această frescă, artistul cretan înfățișează „competițiile sportive" aflate la loc de cinste cu treizeci și cinci de secole în urmă: un tînăr și o tînără sar peste un taur gigantic.

și constă obstacolul principal care nu le-a permis specialiștilor occidentali să se apropie de țelul urmărit. S-ar putea obiecta : cum așa, doar există multe inscripții traduse din etruscă ? ! Din păcate, trebuie să răspundem că majoritatea acestor traduceri sînt nesigure (ceea ce s-a și demonstrat), și doar puține din ele transmit sensul general al textelor sau inscripțiilor. Și n-ar fi nici o nenorocire, dacă nu ar intra în funcțiune și legea „conexiunii inverse" : traducerile incorecte atrag după sine noi descifrări și traduceri incorecte, ceea ce duce, inevitabil, la o situație fără ieșire.

Arheologie

Dezgropat, cu pămînt în orbite,
nu mă vezi și ți-e chipul tăcut.
Am să-ncerc să înlătur pămîntul.
Brațul drept ți-a rămas în trecut.

Poate-ai fost chiar de oameni urît
sau din teamă făcut, de ți-e teamă.
Întunericul care te-a vrut
o tristețe trecută condamnă.

Ori ai fost o zeiță-n altare
preamărind frumuseți omenești,
vrăjitoare în fapte din care
ți-a fost dat doar un timp să trăiești.

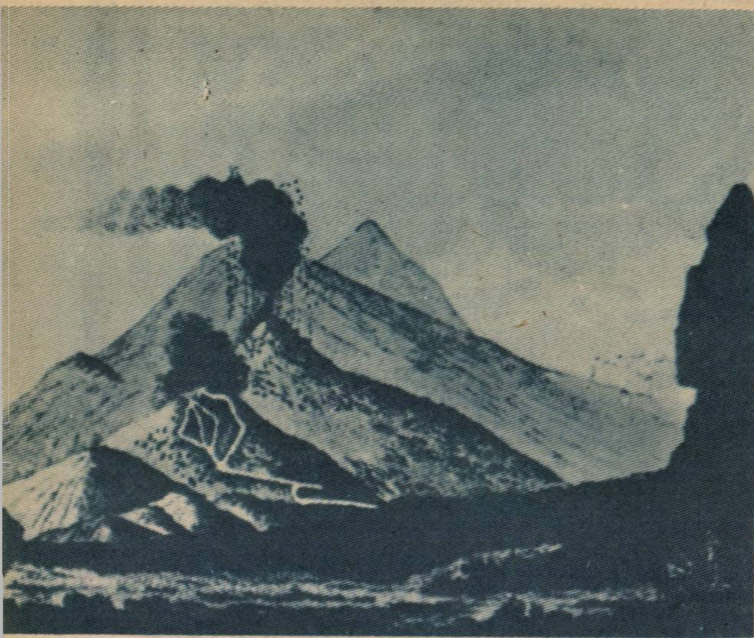
Te desprind din mister și din luturi,
împrumut am să-ți dau brațul meu.
Porți în umărul drept o mișcare
ce mă face să cred c-ai fost zeu...

Nadina Cordun

Inscripțiile de pe oglinzile etrusce păstrate pînă-n zilele noastre sînt neglijente, executate în grabă ; s-ar putea crede că meșterul a stîlcit literele intenționat, spre a deruta lectura neinițiaților (dealtfel, majoritatea acestor neinițiați erau analfabeți, perfect normal pentru acele timpuri). S-ar părea că aceasta a și fost intenția autorului inscripțiilor de pe oglinzile etrusce din bronz : să rămînă de cealaltă parte a tainei. Și într-adevăr, chiar după citirea unor inscripții etrusce, deseori nu-i ușor să înțelegi un cuvînt sau altul.

În ce constau particularitățile acestor inscripții ? Textul poate fi citit de la dreapta la stînga și de la stînga la dreapta, adesea literele se înclină în sensul opus lecturii, sau se răstoarnă cu picioarele-n sus, alteori în locul unor litere apar altele. Să încercăm explicația acestui fapt. Să ne amintim, înainte de toate, că interesul acestor oglinzi nu rezidă atît în inscripții, cît în desenele executate uneori cu multă măiestrie, la nivelul exigențelor noastre moderne. Cine

Toți comentatorii lui Platon leagă direct dispariția Atlantidei de un dezastru geologic, cel mai adesea — de o erupție vulcanică. Este și părerea lui G. B. Borie de Saint-Vensant, care a comandat această gravură a vîrfului Tenerife (Insulele Canare) pentru lucrarea sa dedicată Atlantidei antice (1802)

le executa ? Un pictor. Un meseriaș. Dar pictorul putea să fie și analfabet. Dacă era talentat, și un rob putea să le execute. Pentru aceasta, nu era obligatoriu să citească, sau măcar să vorbească în limba etruscă... Iar învățarea scrierii nu era ușoară atîta timp cît, după toate aparențele, în Etruria nu existau foarte multe cărți.

Dar dacă meșterul nu știa să scrie, el trebuia totuși să execute inscripția ce definea laconic desenul reprezentat pe oglindă. Cum altfel putea să o facă, decît copiind inscripția — integral sau parțial — de pe un model, un etalon oarecare. Acestui model îi ținea locul o altă oglindă ! Și ne putem convinge ușor că așa se petreceau lucrurile : dacă așezăm vertical o carte în fața unei oglinzi culcate pe masă, vom observa că literele se reflectă în ea. Dacă oglinda ar fi din bronz, nu ne-ar rămîne decît să conturăm literele cu un tăiș, zgîriind bronzul. În felul acesta, de pe o oglindă pe alta, se copiau inscripțiile — în întregime sau parțial, pe cuvinte sau chiar pe litere. Simplu și repede, fără nici o știință de carte etruscă. Aceasta a și condus la inexactitățile menționate.

Literele și cuvintele se reflectau în oglindă. Uneori, tot astfel se reflectau inscripții întregi. Dar „clientul" pretindea un desen „propriu", original, cu o explicație inedită. Meșterii erau obligați să copieze de pe alte oglinzi atît cuvinte, cît și litere separate, de nenumărate ori „oglindite-n oglindă" în același fel ! Pe lîngă răsturnarea literelor sau rîndurilor, datorită efectului oglinzii, se furișau și greșeli, acumulîndu-se cu trecerea timpului. În cazuri excepționale, la „îndemîna" meșterului putea nimeri și cîte un text latin, de pe care el copia cîte-o literă-două : s-au găsit și inscripții de acest fel pe piese de bronz șlefuit.

Aproximativ pe teritoriul primilor locuitori din Ceatal-Hyuyuk s-au stabilit h a ț i i, și mai tîrziu — h e ț i i. Multe rădăcini din cuvintele hatice și hetice au trecut în limbile slave. În limba hată găsim un cuvînt important : „kapras", care se traduce în „leopard", și care nu desemnează un banal leopard, ci leopardul-sfînt...

Leopardul-sfînt al h a ț i l o r e moștenit din adîncă antichitate, iar rolul său este asemănător celui al jaguarului la atlanții mitici, precum și la populația maya și strămoșii îndepărtați — toltecii.

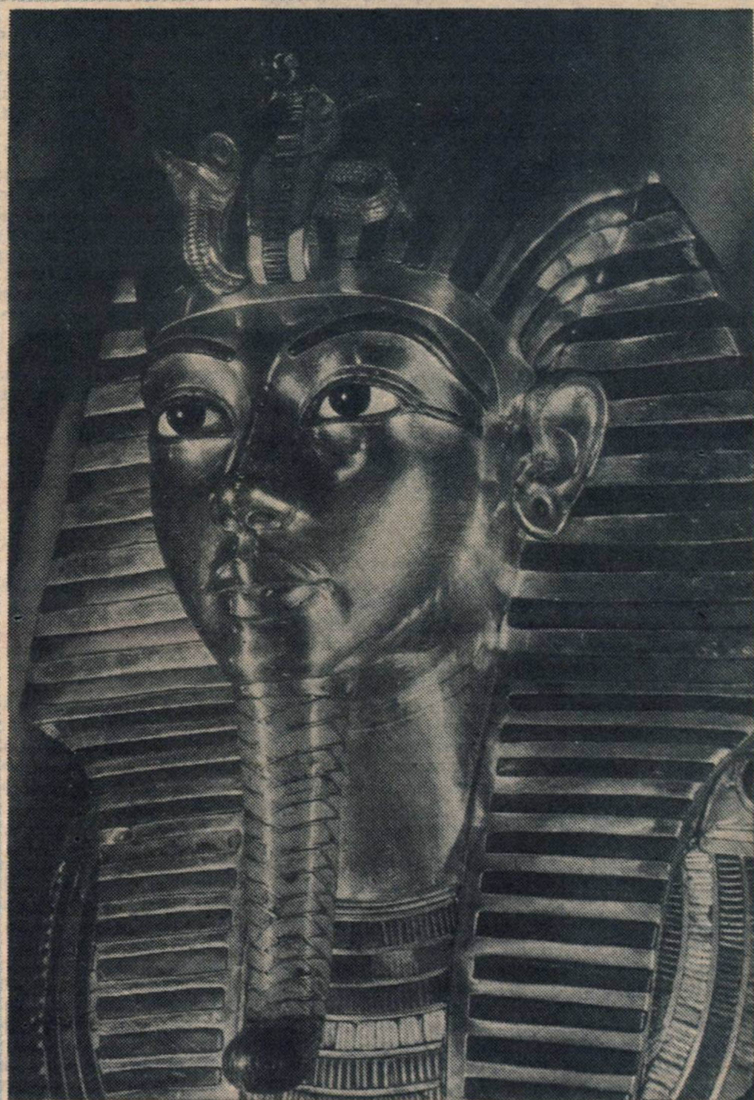
Metaforic vorbind, etruscii sînt o frunză ruptă din arborele Asiei Mici, din arborele pontic. În legătură cu aceasta putem menționa și r u t e n i i. Iar în „Cîntec despre oastea lui Igor" nu sînt amintiți venețienii, ci „v e n e d i ț i i" — venedicii, v e n e d í i, adică cei ce au venit...

V. Șcerbacov încearcă, precum și alții înaintea lui, să stabilească o origine nobilă poporului din care se trage. „Eneida" nu este istoria originii troiene a romanilor? Noblețea locuitorilor din jurul celor trei mări dintre Europa și Asia (Marea Neagră, Caspică și Aral) ar fi dată de o origine etruscă sau de o difuziune culturală venită de la etrusci. Încă o ipoteză alături de altele. Etruscii ar fi „Atlanții de Răsărit", adică adversarii Atlantidei. Chiar dacă e vorba de „a trage spuza pe turta lui", adică a demonstra „pro domo" ipoteza lui, V. Șcerbacov dinamizează informația privitoare la realități și culturi ignorate. Propunem cititorului român această altă Atlantidă de la Marea Neagră, cu atît mai mult cu cît românii, prin descendența lor milenară, au o legătură consacrată științific cu hitiții, cu spațiile culturale străvechi ale Asiei Mici și Mediteranei Răsăritene.

Traducere și adaptare de Alex. Rudeanu

BLESTEMUL FARAONILOR?

Pentru a explica blestemul au fost evocați: lilieci, viermi veninoși, otrăvuri necunoscute special preparate pentru a apăra mormintele faraonilor și chiar radioactivitatea.

Celebra mască mortuară din aur a lui Tutankamon, care cîntărește peste 25 de livre.

O istorie — anchetă asupra morții misterioase a tuturor acelora care au violat mormîntul lui Tutankamon conduce la o explicație biologică

MICROBII SAU RADIOACTIVITATEA?

Arheologul Carter în incinta mormîntului Tutankamon deschide porțile păzite de milenarul blestem.

Faraonii s-au răzbunat ? Ramses al II-lea, Ramses al VI-lea, Tutankamon, toți acești regi ai Egiptului, ale căror mumii au fost descoperite, au ucis cu adevărat după ce au fost atinse de cei care le-au tulburat milenara liniște, în secolul al XIX-lea și al XX-lea, cînd secretele acestor faraoni au fost făcute cunoscute în cercurile științifice și popularizate în întreaga lume. Iată o întrebare care nu încetează să facă obiectul unor serioase controverse. De fapt subiectul este mereu deschis discuțiilor specialiștilor, dezlegătorilor de enigme, lumii științifice, publicațiilor. Cauza ? Interesul deosebit de care se bucură în cadrul opiniei publice enigma șirului de decese ale celor care au intrat direct în contact cu aceste relicve ale Egiptului antic, în momentul descoperirii lor. Mii și mii de pagini au fost scrise în întreaga lume în legătură cu subiectul, folosindu-se argumente mai mult sau mai puțin științifice. Lucrarea „Blestemul faraonilor", a publicistului Philipp Vadenberg, nu dezleagă misterul, în schimb este una din primele lucrări care prezintă un dosar întreg și propune o analiză sistematică a faptelor petrecute, identificînd și prezentind o serie de teorii în legătură cu misterul morții savanților care au participat într-un fel sau altul la deshumarea și cercetarea primelor mumii egiptene, descoperite în zilele noastre, neatinse, conservate perfect, cu obiectele înconjurătoare, în vechile morminte regale ale Egiptului : piramidele.

Interesanta analiză începe cu experiența personală a autorului la hotelul „Omar Khayyam" din Cairo, situat lîngă podul Ib-Jiulu care traversează Nilul, unde l-a întîlnit prima oară pe Gamal Mehrez (directorul muzeelor egiptene). „Ne-am așezat undeva lîngă răcoarea piscinei hotelului ; aici a avut loc prima noastră discuție în această problemă, despre legenda blestemului faraonilor.

— Dumneavoastră nu luați în serios povestea acestui blestem ? l-am întrebat.

— Sigur, dacă ținem cont de toate aceste morți misterioase, nu poți să nu cazi în reflecție ; cu atît mai mult cu cît din istoria antică a Egiptului cunoaștem destule formule de blestem. Dar eu nu cred pur și simplu în ele. Privește-mă, eu personal, în întreaga existență am avut de-a face de nenumărate ori cu relicve, sarcofage și mumii ale acestor faraoni. Eu sînt dovada vie a afirmației pe care o fac...

Patru săptămîni după conversația noastră Gamal Mehrez era mort. Avea 52 de ani. Medicii au diagnosticat o deficiență cardiacă. Cel mai curios este că acest om a murit în ziua în care o echipă de muncitori se prezentau la muzeul său din strada Mariette din Cairo, cu lăzi uriașe de lemn, în care urma să fie ambalate obiecte prețioase din tezaurul mormîntului lui Tutankamon, inclusiv renumita sa mască mortuară din aur, în greutate de 25 livre".

TUTANKAMON, UN FARAON FĂRĂ IMPORTANȚĂ ISTORICĂ, CEL MAI CUNOSCUT REGE AL EGIPTULUI ANTIC

Tutankamon, un rege fără mare importanță în istoria tumultuoasă a Egiptului antic, care în timpul vieții nu s-a remarcat prin fapte de arme deosebite, sau capacitate politico-diplomatică de excepție, este totuși, datorită descoperirii mormîntului intact, tezaurului mortuar și a mumiei sale, într-o foarte bună stare de conservare, cel mai cunoscut faraon. La toate acestea se adaugă misterul morții a cel puțin 35 de cercetători, pînă în zilele noastre, care într-o împrejurare sau alta, după ce au venit în contact cu obiecte din mormîntul său sau cu mumia sa au murit subit. De fapt și înainte de descoperirea acestui mormînt se produseseră destule decese misterioase în rîndul arheologilor egiptologi, dar pînă la Tutankamon, nu li se dăduseră o interpretare neobișnuită. A fost decesul lordului Carnarvon, survenit la 6 aprilie 1923, și o serie de întîmplări bizare legate de această moarte, care au declanșat, în lumea științifică, afacerea „Blestemul faraonilor".

Carnarvon, născut în 1866, și un alt arheolog britanic, Howard Carter, au efectuat timp de șapte ani săpături la mormîntul lui Tutankamon. Totul s-a petrecut rapid, pe spațiul a cinci zile. Iată aici, pe scurt, povestea acelor zile istorice : 28 octombrie 1922 : Howard Carter

ajunge fără tovarăşul său la Luxor. Recrutează lucrători auxiliari pentru săpături.

4 noiembrie 1922 : ca în fiecare dimineaţă, Carter ajunge, cu cămila sa, la locul săpăturilor. Domneşte un calm insolit, care îl surprinde. După care un maistru îi vine în întîmpinare, foarte agitat :

— Sir, am găsit o scară tăiată în piatră, imediat sub fundaţiile primei case.

5 noiembrie 1922 : Dimineaţa, patru trepte erau deja dezgropate. Nici un dubiu nu mai putea fi, aceste trepte conduceau la un mormînt. Dar ce conţine acest mormînt : rămăşiţele unui faraon, sau mai degrabă o nimica toată, cum se întîmpla în majoritatea cazurilor, profanatorii nemailăsînd nimic în urmă ? Seara, 12 trepte erau degajate. E descoperită o poartă de piatră sculptată. Sculpturile reprezintă un desen sumar, prezentînd un şacal şi nouă prizonieri. Este vorba despre o reprezentare specifică mormintelor din Valea Regilor.

14 noiembrie 1922 : Accesul la mormînt, care fusese astupat, este, din nou, degajat.

23 noiembrie 1922 : Lordul Carnarvon soseşte la Luxor, însoţit de fiica sa lady Evelyn Herbert.

25 noiembrie 1922 : Porţile sînt desfăcute, după ce au fost fotografiate. Se descoperă o galerie care coboară în adîncurile construcţiei.

26 noiembrie 1922 : La zece metri de primele porţi din piatră, săpătorii descoperă o altă poartă. Aceasta prezintă două feluri de sculpturi : unele ale necropolei, şi altele cu efigia lui Tutankamon. Ultimele ore au fost deosebit de obositoare, dar pline de exaltare.

— Poţi să vezi ceva, Carter ? îl întrebă Carnarvon, pe tovarăşul său.

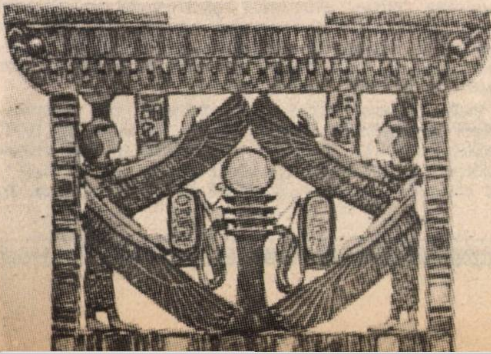
— Da, răspunse Carter, lucruri extraordinare.

Ceea ce apărea în lumina tremurătoare nu mai fusese văzut de ochi omenesc de peste trei mii de ani. Era acolo o cupă mare din alabastru transparent, în formă de lotus ; la stînga acesteia, mai multe care răsturnate, încrustate cu aur şi pietre semipreţioase. Era vorba de antecamera labirintului împînzit cu bogăţii inestimabile.

Lordul Carnarvon s-a reîntors în Anglia pe 4 decembrie. El revine în Egipt la începutul lui februarie. În acest interval Carter nu a rămas inactiv.

Carter a reunit toţi experţii pe care i-a putut găsi. Aceştia au continuat săpăturile în timp ce o misterioasă tensiune este resimţită de cercetători. Trei echipe de gardieni, supuşi a trei autorităţi diferite, patrulează zi şi noapte în preajma săpăturilor. Howard Carter nota în jurnalul său : „Cînd am terminat cercetarea antecamerei, nervii — fără să mai vorbim de moralul nostru — se găseau într-o stare înfiorătoare".

Mormîntul lui Tutankamon. Bijuterie de aur, sticlă colorată şi pietre preţioase

„MOARTEA IŞI VA ÎNTINDE ARIPILE SALE ASUPRA CELUI CARE VA TULBURA ODIHNA FARAONULUI"

ervozitatea pe care o resimţeau cercetătorii avea, printre altele, un motiv, şi anume, în antecameră se făcuse o descoperire ciudată : o neînsemnată tablă de argilă, găsită de Carter. A fost repertorizată în mod normal, pentru a fi decodificată mai tîrziu. Textul în hieroglife, descifrat cîteva zile mai tîrziu, era format dintr-o singură frază : „Moartea îşi va întinde aripile sale asupra celui care va tulbura odihna faraonului". Din punct de vedere al semnificaţiei, o variantă a acestei formule fusese identificată pe spatele unei figurine reprezentînd un simbol magic. Textul era următorul : „Eu sînt acela care îi face să fugă pe profanatorii de morminte cu flacăra deşertului. Eu sînt acela care protejez mormîntul lui Tutankamon." Odată curăţat mormîntul, arheologii au ajuns la capătul activităţii.

Tablele purtînd blesteme ca acelea găsite în mormîntul lui Tutankamon reprezintă adesea zeii ca autori ai blestemelor : blestemul lui Osiris — Sohar, zeu puternic, stăpînul Abydasului ; blestemul lui Isis, marea zeiţă...

Cînd profesorul Engelbach, inspector general al administraţiei Antichităţilor egiptene, a descoperit, într-o zi, un mormînt, lîngă piramida lui Medun, a găsit în antecameră o tablă purtînd acest text : „Spiritul morţii va sfărîma capul profanatorului, cum se sfărîmă capul unui berbec", Engelbach a găsit doi morţi în acea cameră mortuară. Unul din cadavre era mumificat, altul nu. Cel de-al doilea era al unui profanator, victimă a blestemului. Capul său fusese sfărîmat de o dală căzută din tavan, în momentul precis cînd acesta se pregătea să deposedeze mumia de bijuteriile sale. A fost vorba de o întîmplare, sau profanatorul de cadavre a căzut într-o cursă întinsă cu grijă ?

Minutele istorice ale descoperirii fabulosului tezaur

SUBITA MOARTE A LORDULUI CARNARVON

La 18 februarie 1923, Carter şi Carnarvon se pregăteau să deschidă camera principală a mormîntului lui Tutankamon, şi nimeni din cei care în jurul orei 14 se găseau în culoarul ce cobora spre mormînt nu ştia încă dacă va fi găsită o mumie de faraon în camera principală. Descoperirea, epocală, a întrecut toate speranţele.

La începutul lui aprilie, Carter, care se afla la Luxor, a fost informat că lordul Carnarvon este grav bolnav, fără a-şi da seama de gravitatea situaţiei. Abia după cea de a doua telegramă „Lordul Carnarvon foarte grav bolnav ; febră puternică", Carter, de data aceasta cu adevărat alarmat, s-a deplasat la Cairo.

Fiul acestuia îşi aminteşte : „Ajungînd la Cairo, m-am dus imediat la Hotelul Continental. Tatăl meu îşi pierduse cunoştinţa. Howard Carter era acolo cu mama mea, lady Almina. În timpul nopţii, am fost trezit la orele două fără zece minute, exact. Infirmiera mi-a spus că tatăl meu a murit. Mama rămăsese la căpătîiul său şi îi închisese ochii".

Lady Burghclere, sora lordului Carnarvon, povesteşte că fratele ei, în delirul provocat de febră, a pronunţat adesea numele lui Tutankamon. Ea a scris în memoriile sale : „Ultimele sale cuvinte au fost : Am auzit chemarea sa, o voi urma..."

Carnarvon a murit puţin înainte de ora 2 din noapte. Fenomen surprinzător : la aceeaşi oră, în Anglia, fox-terrierul său s-a ridicat pe labele din faţă şi a căzut ca trăznit.

Acesta a fost momentul cînd cercetătorii, şi bineînţeles jurnaliştii, au început să vorbească de „blestemul faraonilor" şi al tablei care, în mod ciudat, între timp dispăruse. O anumită panică s-a răspîndit după ce alte două personaje, şi ele asociate la săpăturile efectuate la mormîntul lui Tutankamon, au murit subit în cursul aceluiaşi an.

Primul a fost arheologul american Arthur C. Mace, care l-a ajutat pe Carter să spargă zidul camerei principale. Puţin timp după moartea lui Carnarvon, Mace a început să se plîngă de accese de epuizare tot mai accentuate. El şi-a pierdut în cele din urmă cunoştinţa înainte ca medicii să poată pune vreun diagnostic. A murit la acelaşi hotel ca şi Carnarvon.

Decesul lui Carnarvon l-a determinat pe unul din vechii săi prieteni, miliardarul american George Ioy-Gould, să vină în Egipt. Acesta a ajuns la Cairo, apoi în Valea Regilor, pentru a-i fi arătat de către Carter mormîntul lui Tutankamon. A doua zi după vizită, el a fost cuprins de triguri şi de o febră puternică. Seara era mort.

DECESELE MISTERIOASE SE ÎNMULŢESC

Cazurile de moarte subită se înmulţesc. În timp ce Carter continuă cercetările la mormîntul lui Tutankamon, industriaşul englez Joël Woolf a pierit în circumstanţe asemănătoare celor în care a murit Ioy Gould. După ce a vizitat mormîntul, el a murit pe vasul cu care se întorcea în Anglia, în urma unor înspăimîntătoare accese de febră.

În 1924, radiologul Archibald Douglas Reed care, primul, a desfăşut feşele cu care era înfăşurată mumia faraonului şi a radiografiat corpul, a fost cuprins de accese puternice de slăbiciune. El va muri curînd după întoarcerea pe pămîntul englezesc.

Pînă în 1929, douăzeci şi două de persoane, care, toate, au fost asociate într-un fel sau altul descoperirii şi săpăturilor mausoleului lui Tutankamon, au murit de o moarte prematură sau inexplicabilă. Treisprezece dintre acestea au asistat la deschiderea camerei principale a mormîntului.

În 1929, lady Almina, soţia lordului Carnarvon, a murit la rîndul ei, în urma unei înţepături de insectă (după afirmaţia medicilor). În timpul aceluiaşi an, Richard Bethell, care a fost secretarul lui Howard Carter, va muri la rîndul său. Evenimentul s-a petrecut însoţit de o înlănţuire de circumstanţe foarte stranii şi tragice : într-o dimineaţă, Bethell a fost găsit mort în patul său. Medicii au diagnosticat o insuficienţă cardiacă. După ce a aflat de moartea fiului său, tatăl lui Bethell s-a sinucis aruncîndu-se de la fereastra apartamentului său londonez, situat la etajul şapte. În timpul înmormîntării sale dricul a accidentat mortal un copil pe drumul spre cimitir.

Iată în continuare alte exemple ale „răzbunării faraonilor". Spre exemplu, în vara lui 1971, cazul lui W.B. Emery, care căuta în van mormîntul lui Imhotep, „primul medic din istorie", în imensul cîmp de săpături de la Sakkarah, la

aproximativ 30 de km de Cairo. Lui i s-a făcut pe neaşteptate rău, iar o ambulanţă l-a dus rapid la un spital din Cairo. Aici, medicii au constatat o paralizie totală a părţii drepte a corpului, cu pierderea memoriei. W.B. Emery va muri a doua zi.

Iată acum povestea profesorului din Strassbourg, Jean Dümichem. În toamna lui 1922, acest fiu al unui pastor silezian, care a făcut el însuşi studii teologice, a călătorit în Egipt. Aici s-a ocupat cu copierea inscripţiilor găsite în morminte şi temple. I se întîmpla adesea să doarmă noaptea în mormintele şi piramidele cercetate. Adesea treceau săptămîni pînă se întorcea în lumea civilizată. După o anumită perioadă caracterul său a suferit transformări ciudate. Într-o bună zi a început să delireze şi să manifeste simptomele cele mai clare ale începutului de schizofrenie. Ore în şir el povestea incredibile întîmplări petrecute cu mii de ani în urmă în Egiptul antic. Dümichem a murit într-o stare de demenţă avansată.

Alte cazuri au fost tot atît de tulburătoare. Richard Lepsius (1810—1884), celebru arheolog german, care şi-a cîştigat celebritatea transportînd la Berlin din Valea Regilor, sarcofage întregi, a murit, la o vîrstă înaintată. Totuşi, el a fost atins de o ciudată paralizie care i-a afectat partea dreaptă a corpului. După ce a murit, medicii au constat că decesul s-a datorat unui cancer.

Egiptologul Georg Möller care a condus săpăturile efectuate în cimitirul preistoric de la Abusar, ca şi la necropola de la Teba (lîngă Der el-Medinah) nu a trăit decît patruzeci de ani. A murit în urma unor atacuri violente de febră, în cursul unei călătorii în Suedia.

James Henry Breasted, egiptolog originar din Chicago, a fost lovit de paralizie în timpul unei expediţii în Valea Nilului. Breasted a primit misiunea, în 1899, de a copia, pentru Academia regală din Prusia, inscripţii egiptene care trebuiau să figureze într-o mare enciclopedie consacrată Egiptului antic. În noiembrie 1905, el a sosit pentru prima dată în această ţară. O perioadă a locuit la Hotelul Nilul din Cairo, după care şi-a continuat călătoria, însoţind o echipă de cercetători, în direcţia Luxor, Assuan şi Etiopia.

DIN NOU MORMÎNTUL LUI TUTANKAMON UCIDE

La întoarcere, Breasted s-a oprit la Luxor. Howard Carter tocmai descoperise mormîntul lui Tutankamon; şi-a dorit, bineînţeles, să-l viziteze. S-a instalat la Hotelul Winter Palace din Luxor. Aici a căzut bolnav.

Timp de şase săptămîni, Breasted nu a putut să părăsească patul. În fiecare dimineaţă temperatura îi creştea rapid, pentru ca seara să scadă brusc. În sfîrşit, nemairezistînd, a părăsit patul de suferinţă. Cu o mască de pînză peste nas şi gură era condus, după dorinţa sa, în fiecare zi, în Valea Regilor. După cum povesteşte fiul său Charles, cum se reîntorcea la hotel era iarăşi scuturat de frisoane. Într-o zi, la început de februarie, un canadian, profesor de literatură franceză, a ocupat o cameră alăturată la acelaşi hotel. Se numea La Fleur. Se oprise la Luxor pentru a vizita mormîntul lui Tutankamon. El a exprimat această dorinţă descoperitorului, Howard Carter, printr-o scrisoare, pe care Charles, fiul lui Breasted s-a însărcinat să o transmită.

Bustul lui Tutankamon este scos la lumina zilei după 33 de secole. În imagine, lordul Carnarvon

Carter l-a invitat pe profesorul canadian să viziteze mormîntul chiar a doua zi. Revenit din această vizită, La Fleur a devenit foarte agitat. Toată noaptea accese de febră au scuturat neîncetat trupul nu foarte robust al canadianului. Breasted care i-a trimis propriul doctor curant a început să se îngrijoreze, la rîndul lui. În noaptea următoare, medicul a ieşit din camera lui La Fleur în jurul orei trei dimineaţa. Fiul lui Breasted care nu putea dormi în acea noapte a înţeles dintr-un singur gest al doctorului : La Fleur murise.

Despre Carter, Breasted spunea că la acea epocă, acesta avea un aer de om bolnav, epuizat şi că adesea prezenta semne ale unor tulburări mentale şi că de multe ori nu se putea concentra suficient pentru a lua o decizie. Cu toate acestea, Howard Carter, care făcuse din mormîntul lui Tutankamon, aproape al doilea domiciliu, va supravieţui tuturor arheologilor care l-au însoţit în epocala descoperire. Este acest lucru suficient pentru a dezminţi eficacitatea blestemului faraonilor ? Sau poate este vorba despre una din faimoasele excepţii care confirmă regula ?

Soţia lui Breasted a murit, încă tînără, în iulie 1934. James Henry Breasted a supravieţuit soţiei sale timp de 18 luni. În timpul acestei perioade el s-a recăsătorit. După mariaj el s-a întors în Egipt, acompaniat de tînăra soţie. În timpul traversării Atlanticului, la întoarcere, a fost din nou încercat de febră. Breasted a murit la puţin timp după ce a ajuns la New York. Cum se explică această moarte subită ? Iată o argumentare biologică. La 3 noiembrie 1962, M. Enzedine Taha, profesor de medicină şi biologie la Universitatea din Cairo, a ţinut o conferinţă de presă. Profesorul Taha a purtat discuţii în mod regulat pe parcursul mai multor ani, cu un mare număr de arheologi şi de angajaţi ai muzeelor : la toţi aceştia el a constatat prezenţa în organism a unui anumit virus care are adesea ca efect provocarea de inflamaţii (acompaniate de febră) a căilor respiratorii. Această maladie apare în mod special la persoanele care au lucrat cu papirusuri egiptene.

Taha a putut pune în evidenţă, la Institutul de microbiologie de la Universitatea din Cairo, o serie întreagă de viruşi periculoşi, provocatori de maladii, printre care „Aspergillus niger".

Acesta din urmă posedă, după Taha, o capacitate specială de a supraviețui în interiorul mumiilor și cel mai adesea în mausoleele din piramide, timp de trei, patru, mii de ani. Profesorul Taha a declarat în cursul conferinței de presă: „Această descoperire distruge o dată pentru totdeauna superstiția conform căreia acei cercetători care au lucrat în mormintele faraonilor și-au găsit moartea datorită unui fel de blestem. Descoperirea sa, afirmă el, este fundamentală: ea dovedește că vechii egipteni dispuneau de cunoștințe științifice extraordinare pentru epoca respectivă, și că este deci perfect inutil de a se căuta în magie, misticism și ocultism explicațiile pe care putem să le avem datorită științei. Blestemul faraonilor poate fi neutralizat cu ajutorul antibioticelor". Putem să spunem doar ca o concluzie că la puțin timp după conferința de presă, profesorul Taha însuși a fost victima blestemului faraonilor: murind de o maladie cardiacă inexplicabilă, la volanul mașinii sale.

VENINUL CARE OMOARĂ PESTE MILENII

S-a vorbit foarte mult despre lilieci, despre viermi cu glande veninoase, de alte otrăvuri din care civilizația egipteană a făcut o armă pentru a descuraja profanatorii de morminte...

În octombrie 1956, geologul sud-african John Wiles a intrat în una din grotele subterane de la Karibi, în munții Rhodesiei. Dintr-o dată, ca la un semnal, mii de lilieci s-au desprins de tavanul peșterii de care erau agățați ciorchine, lipiți unul de altul. Wiles a fost nevoit să iasă rapid din peșteră. După câteva zile a început să aibă simptome de îmbolnăvire îngrijorătoare: rău la stomac, dureri musculare și febră puternică. Primul diagnostic al medicilor a fost pneumonie însoțită de pleurezie. Cu toate tratamentele aplicate, Wiles nu a simțit nici o ameliorare a stării sale și a fost nevoie să fie transportat la spitalul din Port-Elisabeth.

Examinînd bolnavul, doctorul Dean, medicul șef al spitalului, și-a amintit că medicii americani au descoperit de curînd o maladie care se manifestă numai la cercetătorii catacombelor incașe. El a transmis un eșantion din sîngele lui Wiles confraților săi americani, care l-au analizat de urgență. Răspunsul nu s-a lăsat mult așteptat: Wiles este victimă a a histoplasmozei, un fel de boală a cavernelor, a cărei cauză sînt virușii care proliferează în excrementele de liliac și în alte substanțe în putrefacție. John Wiles a fost salvat grație antibioticelor. Dar această maladie nu ar fi putut fi cauza atîtor decese neelucidate în rîndul celor care au lucrat în Egipt în mormintele faraonilor?

Analizînd aceste fenomene clinice, medicii și-au amintit de o boală care s-a manifestat într-o manieră foarte ciudată. În Europa, în jurul anilor '70 ai secolului trecut, numeroși mineri au fost victima unei boli ciudate în cursul săpării tunelului Gothard. În Belgia și Franța s-au identificat cazuri de îmbolnăvire, cu aceleași simptome. Această maladie se manifesta prin următoarele simptome: accese de slăbire pe fondul unei diminuări a numărului de globule roșii. S-a numit această boală „anemia minerilor": simptomele erau identice cu cele ale bolnavilor care sufereau de „boala tunelului". Primele indicații privind cauzele acestei ciudate boli au fost obținute de către un medic elvețian pe cale de laborator: acesta a descoperit în ficatul unui bolnav ouă de uncinarea (viermi cu venin). Ca urmare s-a trecut la examinarea sistematică a victimelor maladiei și la toți s-au găsit ouă ale acestui vierme minuscul. S-au găsit bolnavi de această maladie și în Germania, în regiunea industrială Renania-Westfalia, și în Aix-la-Chapelle, locuri unde efectele anemiei erau foarte răspîndite.

Glandele veninoase situate în apropierea capului acestui vierme sînt acelea care produc substanța care determină îmbolnăvirea. Acest parazit ar putea constitui o explicație plauzibilă cu privire la „boala faraonilor".

„BOALA FARAONILOR" — RADIOACTIVITATEA?

S-au făcut numeroase afirmații cum că la originea „bolii faraonilor" ar fi radiațiile unor surse atomice, utilizate de vechii egipteni pentru a proteja mormintele sacre. Profesorul Luis W. Alvarez, specialist în fizica particulelor elementare și laureat al premiului Nobel în 1968, devenit egiptolog din pasiune, a avut în 1965 ideea unei „radiografii cosmice" a piramidei lui Kefren, lîngă Gizeh.

Alvarez a pornit de la următorul raționament: instalînd diferite surse radioactive în locuri situate sub piramidă, încît toată construcția să fie acoperită cu emisie, intensitatea radiațiilor va fi mai ridicată în locurile unde există spații goale, adică unde ele vor traversa încăperi săpate în interiorul piramidei. Introducerea aparaturii și detectoarelor în interiorul piramidei, care în total cîntărea peste 30 de tone, a început în anul 1967. Acest lucru nu a fost ușor. Multe din culoarele subterane neavînd mai mult de 20 de centimetri în diametru, numeroase aparate a trebuit să fie transportate demontate și remontate în interiorul piramidei.

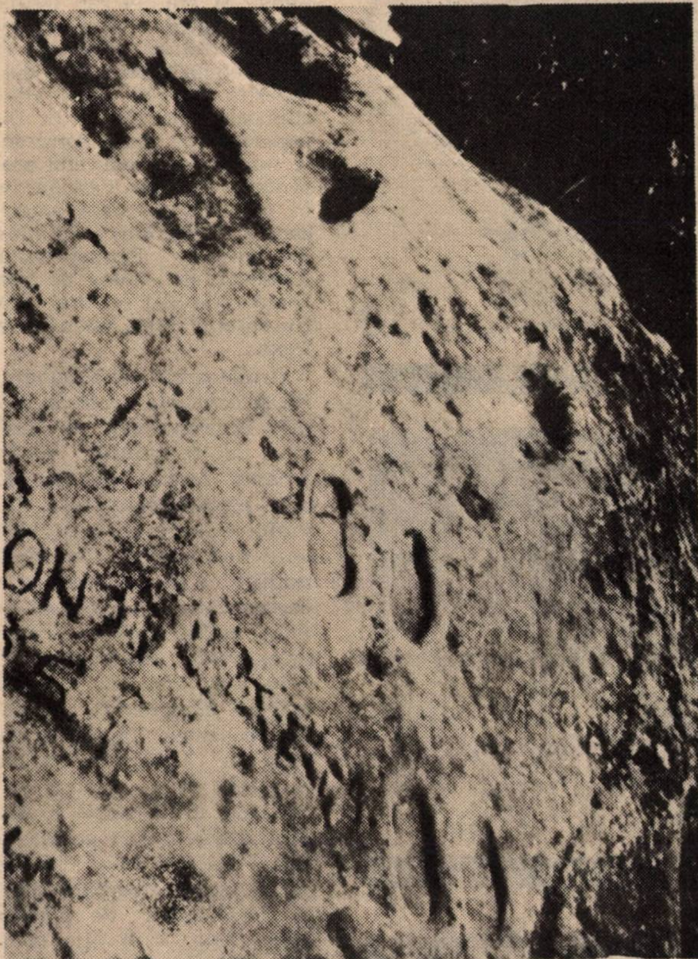
Primele rezultate ale măsurătorilor au dat naștere unor mari surprize printre cercetători. Toate aparatele au fost brusc, în momentul conectării, apucate parcă de nebunie. În urma măsurătorilor, mumiile au apărut, conform datelor furnizate de aparate, cu cinci sute de ani mai vechi decît sarcofagele în care erau introduse, iar vasele cu grîu, apăreau mult mai recente decît conținutul lor. Care putea fi concluzia? Sau aparatele utilizate nu erau bune de nimic (cu toate că fuseseră testate înainte), sau vechii egipteni au introdus produse radioactive în morminte, aceste surse dereglînd înregistrările.

Dacă admitem a doua teorie, ea pare mult mai plauzibilă decît aceea conform căreia egiptenii ar fi apelat la inscripții magice pentru a-și proteja faraonii.

În acest caz, elucidarea problemei ar putea explica dintr-o dată și misterul „blestemului faraonilor".

Traducere și adaptare de
Cristian Dumitrescu

Urme de pași pe stînci

Urme de pași pe stîncile de la Cetățeni, jud. Argeș.

Se știe că marile reptile au dispărut de pe suprafața Terrei, în urmă cu aproximativ 60 de milioane de ani, după ce dominaseră planeta alte cîteva sute de milioane de ani. Cauzele acestei dispariții dau și astăzi destulă bătaie de cap celor ce se ocupă de acest subiect, oamenii de știință negăsind încă, în noianul ipotezelor emise pînă în prezent, pe aceea care să satisfacă logica faptelor. În mai multe locuri au fost găsite urmele trecerii acestor gigantice viețuitoare de demult. Amprentele pașilor lor s-a imprimat în solul moale sau în nisipul din albiile unor rîuri, astăzi dispărute, iar acest nisip s-a prefăcut, odată cu erele geologice, în rocă dură. Spre a ilustra această afirmație, redăm aici imaginile urmelor unui dinozaur cu trei degete (foto — 1) și ale unui brontozaur (Foto — 2), ambele fiind descoperite în albia fluviului Paluxy, Glen Rose, Texas, S.U.A.

Paradoxale par însă descoperirile de același gen, care evidențiază **amprente umane imprimate pe stîncă.** Iar cînd acestea sînt de mari dimensiuni, gîndul ni se reîntoarce la fascinanta lume a copilăriei în basmele căreia nu arareori îi întîlnim pe uriași și pe balauri. Iată, de pildă (Foto — 3), urma de mari dimensiuni a unui picior uman, pe care unii cercetători o atribuie perioadei Cretacicului, la sfîrșitul erei Mezozoice, adică acum 140 milioane ani, după datele geologice acceptate în pre-

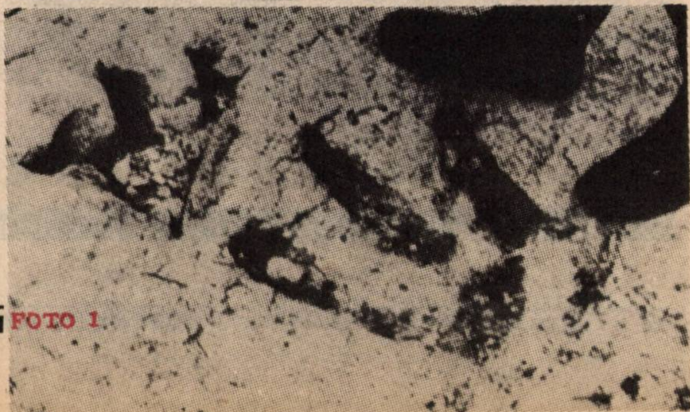

FOTO 1

FOTO 2

FOTO 3

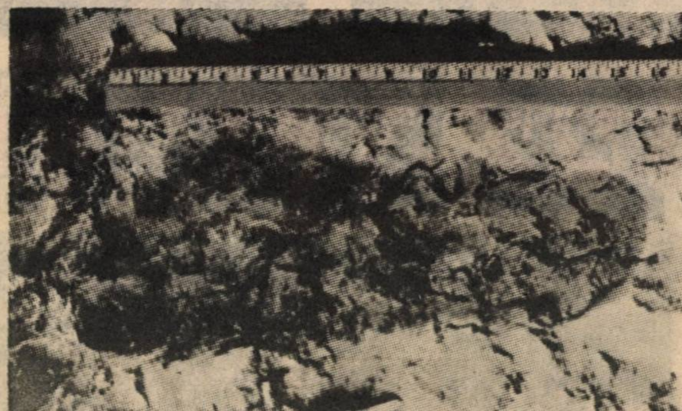

FOTO 4

zent. Ea are lungimea de 40 cm şi a fost descoperită tot în albia fluviului Paluxy din S.U.A. Tot de 40 cm lungime şi cca. 14 cm lăţime este şi urma unui picior uman desculţ (Foto — 4), bine reliefată, ce a fost descoperită într-o altă albie stîncoasă din S.U.A., în Dinosaur State Park. Amprente umane, de felul celor prezentate, au fost descoperite în mai multe state americane : Virginia, Illinois, Kentucky, Pennsylvania, Missouri etc. Cele de aici (Foto — 5) sînt tot din albia fluviului Paluxy, Glen Rose, Texas.

Următoarele două fotografii, selecţionate dintr-un număr impresionant de imagini, pot fi socotite efectiv şocante. Ambele au fost făcute pe aceeaşi albie a fluviului Paluxy în anul 1965, anul descoperirii lor. Reamintim că în anul respectiv, cercetările din acea zonă au făcut multă vîlvă şi au reaprins vechi controverse în care s-au angajat în egală măsură nenumăraţi cercetători şi oameni de ştiinţă din întreaga lume. În centrul imaginii (Foto — 6) se evidenţiază urma clară a unui brontozaur, iar în partea de sus, aceea a unui picior uman. Iar în imediata apropiere a urmei de brontozaur (Foto — 7) alte urme de paşi ai unor oameni dintr-un trecut, se pare, foarte îndepărtat.

Aşadar, amprentele umane sînt găsite **alături** de cele ale uriaşelor reptile dispărute, după cum menţionam la început, acum circa 60 milioane ani. Acestea au fost bine conservate, protejate fiind de straturi groase (între 3 şi 6 m) de sedimente. Şi nu este vorba de

un singur loc și de o singură descoperire de acest fel. În ultimele decenii ele au fost anunțate în mai multe țări ale lumii, în Canada, Suedia, Uniunea Sovietică sau R.F. Germania.

Ce ar putea să însemne toate acestea ? Recunoașterea autenticității unei singure descoperiri de acest fel ar putea revoluționa oare tot ceea ce cunoaștem în prezent în domeniul evoluției, al biologiei, al antropologiei și nu numai ? Evident, singur viitorul este în măsură să dea un verdict valabil acestei pasionante controverse.

Iată însă că și în țara noastră au fost descoperite urme de pași pe stîncă. Le prezentăm aici numai pe cele din comuna Cetățeni, jud. Argeș. E drept că ele sînt de dimensiuni normale (la fel ca multe altele descoperite aiurea) și nici nu se află în vecinătatea unor amprente de dinozauri sau brontozauri. Dar nici nu au fost căutate aceste urme... Dacă s-ar săpa la o adîncime de cîțiva metri, s-ar găsi oare și urmele marilor reptile ? Altfel, de ce ar mai popula ele, cu atîta insistență, nenumăratele povești și basme ale poporului român ? Dar cine să facă aceste săpături ? Poate că specialiștii și oamenii de știință nu sînt interesați de acest lucru fiindcă le-ar putea răsturna teoriile, construite cu atîta meticulozitate în ani îndelungați. Iar pasionații și nespecialiștii...

Ne aflăm în fața uneia dintre cele mai pasionante enigme ale contemporaneității : aceea a propriei noastre evoluții, a lui Homo Sapiens și a sorgintei lui ca unică ființă rațională pe acest grăunte de nisip călătorind în Univers.

Prof. Călin N. Turcu
Vălenii de Munte

FOTO 5

FOTO 6

FOTO 7

arthur c. clarke

TREZIREA

Înțeleptul se întreabă dacă urma să viseze. Era singurul lucru de care se temea; coșmaruri puteau apărea chiar și într-un somn de o noapte, iar el avea să doarmă mai bine de o sută de ani.

Își reaminti clar ziua, doar cu cîteva luni în urmă, cînd un doctor speriat îi spusese: „Domnule, vă lasă inima. Cel mult un an mai aveți de trăit". Nu-i era teamă de moarte, doar gîndul că venea prea devreme, în floarea tinereții intelectuale și opera sa era încă nefinisată îi umplea sufletul de o furie neputincioasă.

— Si nu poți face nimic?

— Nu, domnule. Lucrăm la inima artificială de aproape o sută de ani și cred că abia peste încă un secol ar putea fi operativă.

— Foarte bine, replicase el ferm. Am să aștept încă un secol. Ai să-mi construiești o incintă în care corpul meu să nu fie deranjat, apoi ai să mă adormi prin congelare sau alte mijloace. Cel puțin asta știu că poți face.

Urmărise personal construcția mormîntului într-un loc secret deasupra zonei de zăpadă a Everestului. Numai puțini aleși știau unde avea să hiberneze. Înțeleptul, pentru că existau multe milioane de oameni în lume care i-ar fi dorit moartea. Secretul urma să fie păstrat de-a lungul generațiilor pînă cînd știința omului avea să stăpînească bolile de inimă. Atunci Înțeleptul avea să fie trezit.

Mai era conștient cînd îl așezaseră în locașul camerei centrale, dar medicamentele îi diminuaseră mult acuitatea simțurilor. Îi auzise închizînd ușile de oțel peste garniturile de plastic și foarte ușor susurul pompelor ce urmau să extragă aerul din jurul lui pentru a-l înlocui cu azot lichid. Apoi adormise și nu mult după aceea lumea uitase de Înțelept.

Dormise o sută de ani, deși descoperirea pe care atît o aștepta venise mult mai devreme. Dar nimeni nu-l trezise pentru că lumea se schimbase și nimeni nu-i mai dorea întoarcerea. Discipolii săi muriseră și secretul mormîntului său fusese pierdut pentru totdeauna. Legenda despre Mormîntul Înțeleptului persistase o vreme, dar curînd fu uitată și ea. Iar el continua să doarmă.

După un timp, scurt dacă nu-l raportăm la scara umană, crusta pămîntului hotărî că suportase destul greutatea munților Himalaia. Încet, încet, munții se afundară și ridicară spre cer cîmpiile sudice ale Indiei. Acum, platoul Ceilonului era cel mai înalt punct de pe suprafața globului, iar oceanul de deasupra Everestului avea aproape zece kilometri adîncime.

Înțeleptul nu mai putea fi deranjat nici de dușmani dar nici de prieteni.

Treptat, răbdătoare, aluviunile coborau spre fundul oceanului pentru a se depune peste sfărîmăturile foștilor munți Himalaia. Stratul, ce într-o zi avea să

devină cretă, se îngroşa într-un ritm de cîţiva centimetri la fiecare secol.

Apoi pămîntul se frămîntă din nou şi un puternic lanţ muntos se înălţa acolo unde odinioară se întindea apele oceanului Tibet. Înţeleptul nu ştia nimic din toate acestea şi nici somnul nu-i fu întrerupt cînd se întîmplă din nou... şi din nou... şi din nou...

Acum ploile şi rîurile spălau creta şi o cărau în noile oceane şi suprafaţa pămîntului cobora tot mai mult spre locul în care era îngropat Mormîntul. Încet, încet, kilometri de rocă fuseseră spălaţi pînă ce, în sfîrşit, sfera de metal apăru din nou la lumina zilei — o zi mult mai lungă şi mai luminoasă decît atunci cînd înţeleptul închisese ochii. Oamenii de ştiinţă îl găsiră pe un pinten de stîncă spînzurat deasupra unei cîmpii erodate. Pentru că nu ştiau secretul Mormîntului le trebuiră, în ciuda înţelepciunii lor, treizeci de ani să ajungă în camera centrală.

Mintea Înţeleptului se trezi la viaţă înaintea corpului său. Aşa cum zăcea neputincios, incapabil să-şi ridice nici măcar pleoapele, îl năpădiră amintirile. Cei o sută de ani se găseau acum în urmă — cîştigase în jocul său disperat cu moartea. Simţea o stranie exaltare, o dorinţă de a vedea lumea cea nouă ce trebuia să se fi dezvoltat în timpul cît hibernase.

Simţurile îi reveneau unul cîte unul. Putea simţi suprafaţa pe care zăcea apoi o briză uşoară de aer i se încurcă prin sprîncene. Curînd desluşi sunetele — uşoare foşneli şi rîcîituri. O clipă rămase încurcat apoi înţelese că probabil doctorii îşi puneau instrumentele la loc. Nu avea încă puterea să-şi deschidă ochii aşa că rămase întins, aşteptînd nerăbdător.

Se schimbaseră oamenii mult? Îşi mai aminteau ei de numele său? O clipă se întrebă dacă vreunul dintre discipolii săi nu-l urmase, deşi ştia că acest lucru ar fi fost imposibil.

Aşadar, cînd va deschide ochii, toate feţele de deasupra lui trebuiau să-i fie străine. Şi cu toate acestea tînjea să le vadă, să le citească expresiile în timp ce el se ridica din Mormînt.

Puterile îi reveniseră. Deschise ochii. Lumina era blîndă şi nu fu orbit, dar pentru o vreme totul păru ceţos şi difuz. Putea distinge figurile care-l înconjurau dar ele îi păreau ciudate pentru că nu le putea vedea clar.

Apoi ochii se focalizară şi în timp ce-şi purtau mesajul în creier, Înţeleptul icni slab şi muri pe loc. În ultimul moment al vieţii, în timp ce privea în jurul său, îşi dădu seama că îndelungata rivalitate dintre Om şi insecte luase sfîrşit — iar omul nu ieşise învingător.

Traducere şi adaptare de Mihai Bădescu

Culisele literaturii

Adevărata NANA

Observator subtil şi profund al realităţilor din vremea sa, Emile Zola ne-a lăsat o adevărată panoramă a societăţii franceze din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Monumentalul său ciclu romanesc Les Rougon-Macquart se prezintă ca o amănunţită investigaţie în cele mai diverse medii, menită să ilustreze o doctrină estetică. Se ştie, de-a lungul vremii, i s-au reproşat scriitorului viziunea sa, adesea sumbră, exacerbarea unor tare morale şi alunecarea spre brutalitate şi violenţă, puse sub obsesia eredităţii. Pe de altă parte, se cunoaşte rigurozitatea şi acribia cu care se documenta Zola, caietele sale de însemnări fiind veritabile rapoarte asupra locurilor vizitate. Faimoşii săi eroi, sinteze categoriale ale unor persoane autentice, evoluînd prin determinismul unui crez literar, s-au dovedit uneori mai timizi, mai modeşti decît modelele luate din viaţă. Cu alte cuvinte, realitatea a depăşit literatura. Este cazul romanului Nana, inspirat de biografia unei celebre actriţe şi demi mondene. În 1880, la data apariţiei, cea imortalizată de Zola se stinsese de şase ani, dar cartea a provocat teribile proteste. Cu atît mai paradoxal cu cît viaţa scandaloasă a acestei femei nu fusese uitată, iar faptele sale întreceau de departe amănuntele gestului literar.

Ilustrăm acest text cu frumuseţi şi toalete de epocă

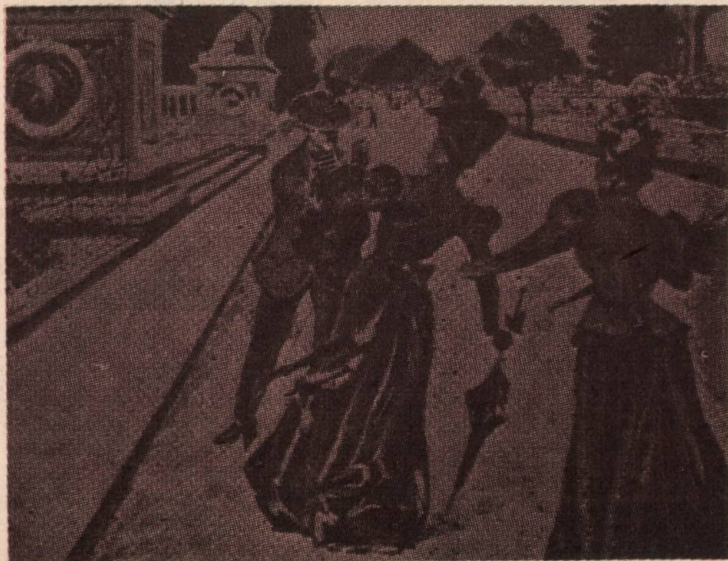
Adevărata Nana, pe nume Marie-Ernestine Antigny, s-a născut în 1840 într-un sătuleţ în apropiere de Mézières, departamentul Brenne. Tatăl este un fel de meşteşugar rural cît se poate de modest. Nu deţine pămînturi, atelier sau averi imobile de vreme ce în curînd se va rupe de sat. Micuţa Marie-Ernestine, ca orice ţărancă, merge la păşune cu vitele şi nu i se prevedea o perspectivă mai îndepărtată decît coada vacii. Această copilărie la ţară pare s-o fi influenţat în extraordinara vitalitate şi îndrăzneală de care va da dovadă mai tîrziu. Deocamdată, este un pui de ţărancă obişnuit cu maniere dintre cele mai grosolane. Un prim eveniment se petrece în viaţa sa în legătură cu plecarea tatălui. În urma unor certuri îndelungate cu soţia, acesta o părăseşte, plecînd la Paris pentru a încerca să facă avere. E probabil ca la originea acestui gest să fi stat o infidelitate a nevestei dar, mai curînd, Antigny vrea să scape de provincia benignă unde nu se întîmpla nimic, sperînd să parvină. Imposibil ca destrămarea familiei să n-o fi marcat pe Marie-Ernestine. Cert e că, în Capitală, Antigny se descurcă. Nu se îmbogăţeşte, dar o duce onorabil. După un timp îşi aminteşte de fiica sa, acum o adolescentă graţioasă, căreia îi propune să se stabilească în marele oraş. Marie-Ernestine părăseşte fără regrete provincia, hotărîtă să nu se mai întoarcă niciodată. Categoric, viaţa bucolică nu era pentru ea.

comodarea cu trepidaţia metropolei se face aproape instantaneu, iar schimbarea ei este remarcabilă. Îşi controlează manierele, zîmbeşte instinctiv, primeşte complimente, uneori e chiar spirituală. N-are decît 17 ani, dar îşi dă seama cum o privesc bărbaţii şi ce vor de la ea. Pentru început, o modestă slujbă de vînzătoare la o mercerie din strada Bac i se pare o cucerire. Fireşte, e altă viaţă decît la ţară, altă lume. Prezenţa sa seducătoare atrage clienţii. Mulţi de-abia acum realizează cît de importante sunt aţa, acul şi nasturii. Prin prăvălie se derulează un adevărat pelerinaj. Invitaţiile nu mai contenesc. Pînă la urmă, una din ele este acceptată. Fericitul va fi un chipeş student ce o introduce la sala Bullier. Pentru prima oară asistă la un bal parizian, la care participase sute de persoane, şi tocmai ea este aleasă regina balului. Succesul este prea mare ca să n-o ameţească. În aceeaşi noapte se lasă sedusă şi, ca o compensaţie, probabil, primeşte o sumă importantă. Evenimentul pur şi simplu îi răsuceşte viaţa. La urma urmelor, existenţa şi-o poate asigura foarte uşor şi într-un mod nu chiar neplăcut. Cum s-ar mai putea întoarce la dugheana sărăcăcioasă, cînd i se deschide o lume plină de splendori ? Pentru cele ca ea, pornite pe calea pierzaniei, nu există decît o singură soluţie : să continue cu frenezie ceea ce a început, să se abandoneze total şi profitabil. Maculată, tocmai acum îşi va lua prenumele de Blanche. Va mai adăuga numelui particula aristocratică. Nimeni nu-i va căuta originea, căci nobleţea trupului compensează pe deplin provenienţa umilă. Blanche d'Antigny se lansează în viaţa galantă şi produce adevărate miracole.

Dealtfel Parisul, marea metropolă a lumii, este un paradis al moravurilor uşoare, al plăcerilor şi al luxului. După ce i-a fentat pe republicani şi pe monarhişti, Napoleon al III-lea şi-a instaurat propria domnie. Ceea ce-l face suportabil pe împărat, aproape agreat, sunt stabilitatea şi nemaipomenita prosperitate economică pe care le aduce ţării. Este epoca de plin avînt al revoluţiei industriale, maşinismul înlătură concurenţa şi formează mari averi. Marele comerţ şi băncile se află în ascensiune. Bursa este una dintre cele mai active din lume. Marea burghezie învîrte tot felul de afaceri cu profituri imense. Prin nevăzute fire ea este legată de Curte. Imperiul îşi menţine prestigiul şi cu ajutorul armatei, din care se detaşează casta ofiţerească. Cu botul pe labe, nobilimea îşi ronţăie castelele paraginite, iar proletariatul se afla la începutul organizării sale. Singurii care mai fac gesturi politice sînt anarhiştii. Nişte utopici. Unica politică rezonabilă este cea a banului. Stăpînii zilei devin regii finanţei, ai industriei, ai comerţului şi bursei. De origine adesea obscură, ca orice îmbogăţiţi, aceştia vor să epateze. Şi, sla-

meni nu se pricepe mai bine ca ea să antreneze un bal, să conducă un cotillon, să danseze un cancan, să țină banca deschisă la joc, chiar dacă pierde, chiar dacă cîștigă. Bea zdravăn dar nu se îmbată și are un rîs contagios. Robustețea țărănească își spune cuvîntul. În ciuda nopților de desfrîu, a doua zi e proaspătă. Nici o umbră sub ochi, nici un rid nu va întuneca vreodată acest chip. În felul ei e o performanță, nu are rival. Nici măcar bărbații nu rezistă. Oricum, tot îi schimbă ca pe mănuși.

rotecția unui anume de Morny îi oferă Blanchei posibilitatea unor legături în cele mai înalte cercuri, dar ea nu se mulțumește numai cu atît. Vrea să devină actriță. Titlul acesta

vă domnului, Parisul e locul cel mai nimerit din lume. Balurile și dineurile se țin lanț, șampania curge în valuri, ospățurile ating culmea rafinamentului, iubirile se schimbă de la o noapte la alta.

În această lume lacomă și nestatornică, Blanche d'Antigny face furori. Este favorizată și de noile pretenții pe care le impune burghezia. Acești bărbați activi, perseverenți și tenace vor să se consume cu frenezie. Nu se mai poartă seraficele dame cu camelii, gata să-și dea sufletul după o tuse. La modă sunt femeile temperamentale, imbujorate, zîmbitoare, gata să plaseze o glumă de mare vervă. Blanche parcă a fost croită pentru asemenea gusturi. Pe lîngă frumusețea notorie, ni-

i s-ar potrivi ca o brățară de aur. Teatrul înseamnă public, poate chiar succes, deci cît mai mulți bărbați, dintre care unii merită a fi jumuliți. Cu ambiția care o caracterizează, fără a apela la multiplele ei relații, Blanche d'Antigny se prezintă într-o seară, în culisele teatrului Porte Saint-Martin.

îl găsește pe secretarul literar și fără vreo introducere retorică îi cere un rol. Pretenția este atît de absurdă, încît omul rămîne descumpănit. Nici măcar nu rîde. Sînt sute de fete care vin cu o asemenea dorință, însoțite de cele mai alese recomandări, pentru care se fac presiuni din partea unor persoane importante. De unde a picat această necunoscută? Totuși, privind-o nu poate rămîne insensibil la trupul marmorean, la privirea cuceritoare, dicția fermă și gestul nervos. Ce-ar fi să încerce? Poate că cererea Blanchei să nu fi fost atît de candidă, ci însoțită de o substanțială sumă de bani. Dar ce contează? Important e că prinde un rol. Îi sînt suficiente cîteva săptămîni să se impună. Nici nu era greu, dealtfel. Foarte en vogue, teatrul Porte Saint-Martin prezintă melodrame facile și vodeviluri spumoase pe gustul unui public frivol, amator mai curînd de amuzament decît de artă. Pentru Blanche e suficient să apară, nu contează ce și cum spune. Prezența sa nu rămîne neobservată. Urmează aplauzele, chemările la rampă, vagoane de flori și invitații cu nemiluita. Este exact ce-și dorea.

În acest moment, Blanche d'Antigny abia împlinise 18 ani. Intrarea în teatru fusese o lovitură de maestru. Viața ei se desfășoară asemeni unei păsări de noapte. Prima parte e consacrată scenei, a doua aventurilor nocturne din care se alege ca avantaje consistente. Are un cont de peste 100 de mii de franci care îi permite un venit de 5 000—6 000 franci. E mai mult decît îndestulător. Ea îl considera doar un început. Pictorul Baudry, foarte apreciat în epocă, îi cere să pozeze pentru o „Madeleine penitentă". I se pare o publicitate în plus. Superbul nud se află actualmente la Muzeul Nantes. La 19 ani, e aclamată ca una din reginele Parisului și devine milionară. De completarea listei civile se ocupă un mare duce rus, putred de bogat. E suficient un semn, poate o clipire pentru a i se îndeplini cele mai extravagante dorințe. Pe acest adorator incomparabil îl va urma pe meleaguri îndepărtate, timp de cîțiva ani. Mai întîi, la teatrul francez din Moscova, unde face senzație. Pe lîngă frumusețea izbitoare, bea ca un husar și arunca cu miile

la masa de joc. Nobilimea rusă e innebunită după această capricioasă franțuzoaică, gata să-i cumpere un sărut în aur. Apoi se mută la Petersburg, unde iarăși stîrnește vîlvă. Toaletele sale magnifice și bijuteriile formidabile atrag pînă și atenția țarinei. La un spectacol, aceasta descoperă revoltată cum colierul „comediantei" e mai bogat decît al său. În mod ostentativ părăsește reprezentația și cere țarului să ia măsuri împotriva acestei impertinente cabotine. Fascinat de chipul Blanchei, autocratul tuturor rușilor se mulțumește să zîmbească și să dea din umeri. Invidii femeiești.

Blanche d'Antigny însă lucrează în stil mare. Cîștigă încrederea și prietenia generalului conte Lavașov, guvernatorul Capitalei. Nici nu se putea un amic mai prețios. Acesta îi poate semnala un mare senior, demn de atențiile sale, de un gigolo cu buzunarele goale. În caz de prea multe insistențe din partea vreunui recalcitrant, cîțiva grenadieri de încredere îl bagă la răcoare, locul cel mai sigur de vindecare a dragostei. Datorită acestei relații, Blanche își poate vinde grațiile cît mai scump. Cu tot luxul și cheltuielile exorbitante, averea sa atinge proporții fabuloase. Pe măsură ce afacerile îi merg din plin, i se ridică și îndrăzneala la cote inimaginabile, crede că totul îi este permis. O insolență de proporții este gata s-o piardă. În ajunul tradi-

ționalului bal de sfîrșit al anului de la Opera din Petersburg, Blanche se află în căutarea unei toalete epatante care să orbească orașul și Curtea. Din întîmplare, nimerește la croitorul Casei imperiale. Aici găsește ce-i trebuie, o rochie într-adevăr senzațională. Din păcate, nu este de vînzare, fiind destinată chiar țarinei. Insistă, cere ca măcar s-o probeze. I se potrivește perfect, parcă a fost făcută pentru ea. În fugă, aruncă un pachet de bani croitorului, se urcă în trăsură și dispare. Faptul constituie crimă de les-majestate. A doua zi, are tupeul să apară cu această toaletă chiar în fața lojei imperiale. Afrontul este prea mare pentru a fi ignorat. Lucrurile s-ar fi putut sfîrși urît. Însă țarul se vrea un gentilom. Poate că pe ascuns o iubește. O companie de cazaci însoțește trăsura Blanchei pînă la frontieră. Cu aurul din lăzi nu prea mai are timp de regrete.

arisul o primește cu un soi de delir. Nici un reproș pentru cea care l-a părăsit vreme îndelungată. Totul este iertat în fața farmecului ei. Parcă ar fi plecat ieri. Vechii prieteni se pun la picioarele ei. Li se adaugă alții, noi, la fel de generoși. Blanche se află din nou pe culmile adorației și ale cîștigului. Dar veselia este întreruptă, brusc, de război. Urmează dezastrul de la Sedan, prusacii ajung la porțile Parisului. În orașul lumină izbucnește revoluția, începe mizeria și foametea. Blanche d'Antigny are o comportare meritorie, își transformă hotelul de pe bulevardul Friedland în spital. Cu un nobil devotament îngrijește ea însăși răniții. Prezența sa parcă alungă durerile. Cheltuiește cu larghețe pentru a salva vieți. Îndură aceleași lipsuri și nu se plînge. După armistițiu primește zeci de scrisori de mulțumire. În toate situațiile a știut să se poarte ca o regină.

Revenirea păcii a restabilit farmecul Parisului. Blanche e din nou pe culmi și are ambiția să se mențină. O savuroasă anecdotă face să se vorbească mult despre ea. La aniversarea a 32 de ani se

trezeşte cu mult prea mulţi invitaţi. Nu le poate refuza omagiile. Meniul este copios, dar paharele lipsesc. La aluzii şi sugestii, fără să ezite, se duce în dormitor, de unde se întoarce cu... o oală de noapte din argint masiv şi pune să se fiarbă în ea punch. Oaspeţii rămîn stupefiaţi. Unii se pipăie pe burtă, alţii duc mîna la gură, cîţiva părăsesc adunarea. Blanche rîde şi serveşte prima. Ceilalţi se execută şi o aclamă. Timp de 15 zile, cronicile de scandal comentează această grosolănie. Blanche e inimitabilă.

Cheltuielile nesăbuite îşi spun cuvîntul. Echipajele luxoase, toaletele magnifice, blănurile, dineurile interminabile, bijuteriile de mare valoare pot secătui pînă şi un imperiu. Blanche nu vrea să renunţe la nimic din anvergura sa gigantescă. In fiecare zi, o îmbăiere din conţinutul a două sute de sticle de şampanie, despre care pretinde ca nimic nu revitalizează mai bine decît băile carbogazoase. Scăldarea în lapte a împărăteselor romane pare acum o inocenţă. Cheltuieli masive, fără acoperire, o ruinează. Şi dezastrul se produce vertiginos. O imensă avere este tocată mai repede decît a fost cîştigată. La începutul anului 1874 are probleme cu creditorii care nu se lasă impresionaţi de senzualitatea ei. Ca o soluţie, crede că un turneu în Egipt, unde are mulţi prieteni, ar restabili-o financiar şi moral. Acest turneu a constituit un eşec total şi tragic. Să fi fost oboseala, o boală ascunsă, decepţia, teama de mizerie? Superba demimondenă nu mai e aceeaşi, parcă soarta s-a întors împotriva ei. Moartea bruscă, în luna iunie a aceluiaşi an, a scutit-o de suferinţe. Nu rămîne exclusă nici sinuciderea. Poate tocmai această dispariţie intempestivă, cît era încă frumoasă, să fi stîrnit regrete. De abia împlinise 34 de ani.

iografia fulminantă a acestei aventuriere pare mai savuroasă decît un roman. Dar cel care i-a făurit mitul, aruncînd-o în eternitate, rămîne Zola. Fireşte, Nana nu e chiar Blanche, ci reprezintă o evoluţie simptomatică pentru epoca sa. Zămislirea ei literară nu e determinată de o carieră de senzaţie, cît de ambiţia scriitorului de a oferi o imagine totală a existenţei. Cu alte cuvinte, clanul Rougon-Macquart trebuia să cuprindă un astfel de specimen pentru a completa o frescă. In acest caz, teribilul scandal stîrnit la apariţia romanului este explicabil, Zola prezintă spectacolul degradării condiţiei umane datorită plăcerii dezlănţuite. Asistăm la un adevărat sabat al cărnii, împins pînă la delir. Ceea ce irită insuportabil nu este întinarea memoriei demi mondenei, ci zugrăvirea viciilor contemporanilor: falsa onorabilitate, ipocrizia, perversitatea, subminarea a însăşi moralei burgheze. Expresivitatea lui Zola este diabolică, autenticitatea revelatoare, dezvăluirea mecanismelor şi structurilor, deconcertantă. Prin sugestia de implicare, fiecare se simte lezat. Aşa ceva nu se poate ierta. Altfel Nana, complet amorală, lipsită de conştiinţa păcatului, e un personaj chiar simpatic.

In realitate, faptele vor fi fost altele, lupta mai înverşunată, trăirile mai intense, riscurile mai mari, şocurile mai violente, suferinţele necunoscute, prăbuşirea dramatică. Faimoasa Nana constituie o legendă, în timp ce Blanche d'Antigny rămîne o prezenţă unică. La fel ca fiecare destin.

Iulian Costandache

Poeme de A.I.Zăinescu

Mă-ntorc ades

Mă-ntorc ades cu sufletu-n Ardeal,
Mi-e sufletul el însuşi ca un deal
Şi ce creşte pe el, oh, doamne,
Numai văzduh de primăveri şi toamne,
Cresc clopote cu turle ca de fum,
O Alba Iulia ce naşte şi acum,
Fecioară sfîntă a albirii noastre,
O Alba Iulia şi-n cer şi peste astre,
Ninge pe ea şi-a nins ca peste guri
De mii şi mii de lebede-n păduri.
Ninge şi-a nins Întîiul de Decembrie
Numai cuvînt pe ochi şi numai temple,
Înmiresmate-s, pline de spendori,
Precum un prunc la naştere-nvelit în
tricolor.

Aceste dealuri

Aceste dealuri sînt spirit,
Respiraţii în zori,
Nemuritor este zborul nu aripa,
Vîntul ce bate cu ochi scăpărători.

Cuibu-acela şi-nalt şi pierdut, citeodată,
Prin care stelele-albastre trag fir,
Nemuritoare privirea ca printr-o fereastră,
Spartă la mijloc de un trandafir.

Pulberi reci, măcinate de vînt,
Troznesc viu şi pe noi şi pe fluturi,
Cred că plecăm undeva, totuşi, prin somn
Şi revenim grei de lespezi şi începuturi.

Cred că ne întoarcem cu umerii arşi,
Sînt şi semne pe ei, fierb şi nori ;
Aceste dealuri sînt spirit,
Respiraţii în zori.

Noaptea aceloraşi

Noaptea aceloraşi — pacea şi gîndul —
Luna cu care-am umblat văi de-a rîndul,
Dar pe copilul de rouă, dar pe copilul din
zori,
Nu l-am găsit decît în scrum de privighetori,
Ce într-o grădină, pe frunte c-un spic
De zăpadă străină un pic
El-i-ngheţase şi prag, i-ngheţase şi uşă,
Sufla în mîini cu miros de cenuşă,
Cind, prin podul palmelor şi prin amintiri,
Trece-o lumină, aceeaşi pe care-o respiri,
Calde resturi de zbor, resturi crude de fum,
Prin care cîntecele cîntă şi singure de-acum,
Noaptea aceloraşi — pacea şi gîndul —
Luna cu care-am umblat văi de-a rîndul.

Oh, veacul

Cîmpia aceasta, steaua ce-o coboară
Ori numai duhul ei, pămîntul de sub scări,
Oh, veacul îl vom trece într-o seară
Şi caii-n spumă roşii vor ţîşni pe zări

Vom trece veacu-acesta cu de toate
Şi jurăminte şi-armistiţii şi candori,
Vom fi desigur ultimele sate
În care-au mai căzut şi cad ninsori.

Vom fi-n tăcere ceaţa care se ridică
Şi o mirare lasă grea numai spre foi,
Cum fumul iernii pare-un curcubeu de sticlă
Tot astfel vor părea şi norii după noi.

Şi amîndoi sub raza-aceea ce se cerne,
Noi amîndoi sub ceru-acela ca şi azi,
Vom hotărî că toate clipele-s eterne
Şi vom hrăni suav doar steaua-n care-am ars.

Frunze

Rămîn să tacă pînă-atunci şi arme,
Rămînt halucinante-aceste rătăciri,
Exodu-acestor într-atît de calme
Frunze ce cad şi-acoperă subţiri.

Prin ele toamna încă se mai zbate,
Sub ele neguri pîlpîie ca-n teasc
Se-ngroapă-adînc oraşe peste sate,
Ci pin'la urmă sate iar se nasc.

Este acolo o vecernie se pare,
Răsună toaca nu de lemn şi cad
Bucăţi de lună pe bucăţi de soare,
Gresii pe gresii cad şi ape care ard

Este un murmur ca de peste veac
Şi-o deslușire-n ochi ca de pe-o altă
Planetă-n care nori şi umbre se retrag
Şi lasă-o stea pe noi şi mai înaltă.

La Alba Iulia

Stau să-nţeleg şi palma-ntind, modulii
Acestui cîntec alb ca-n lebede cernut,
Mai alb decît e-n faţa Albei Iulii
Sufletul meu nicicînd nu s-a văzut.

A neodihnă, parcă, şi a închinare
Bat clopote şi-n cer şi pe pămînt,
Lumina lor pe lume ca un duh tresare
Iar din sămînţa lor sămînţă-i şi-n cuvînt.

Cît s-ar cuprinde ochiul şi-ar luci ca nalba,
De oseminte-s norii atîţi cît nu cuprind
Pe noi ne ţine-o lacrimă la Alba,
La Alba Iulia murim şi înviem de-argint.

La Alba Iulia-i şi ţipăt şi purificare,
Prin Alba Iulia ne strîngem ca pe-un deal,
De-acolo capul lui Mihai ne doare,
De-acolo plîns şi zbucium de Ardeal.

De-acolo taina ce-a cunosc martirii,
Pe Horea-n sînge îl primim cu toţi,
Pe roata lui cămaşa îşi aruncă mirii,
Şi despre el vorbesc şi stelele pe bolţi.

Luna pe cer e-un rug şi un catarg de Alba,
Sudoarea-albastră-a mării e un steag al ei,
Ca-ngenunchind pămîntul îşi sărută talpa
Şi dinspre munţi cu munţi se lasă şi mai grei.

„Poiana lui Iocan", în viziunea regizorului Stere Gulea și interpretarea lui V. Juravie, Mitică Popescu, Victor Rebengiuc, Ilie Gheorghe (Scenă din filmul „Moromeții" — producție a Casei de filme „Unu")

«MOROMEȚII» pe ecran

«La fîntîna din poiana lui Iocan»

— Stere Gulea, se împlinesc așadar zece ani de la primul tău film...

— Nu e puțin... Zece ani de viață... Și mi se pare ciudat că deja încep bilanțurile... O constatare nu prea îmbucurătoare : în zece ani nu am făcut decît patru filme. Dar și o constatare care mai atenuează din amărăciune : ultimul film, **Moromeții,** parcă reia firul început acum zece ani...

— Și totuși ai făcut Moromeții. **L-ai făcut ca și cum lumea romanului era lumea în care ai trăit tu însuți, îți era cunoscută și apropiată precum propria biografie. În spatele filmului nu se simte literatură, ci o lume...**

— Pesemne că există un orgoliu al originii țărănești comune care m-a făcut să am curajul acesta. E unul din resorturile morale pe care le-am avut. Dar în primul rînd a existat cartea. **Moromeții** m-a fascinat de fiecare dată cînd l-am citit și chiar acum, după ce am făcut filmul, descopăr că pot să-l citesc cu aceeași plăcere. Prin Marin Preda am descoperit țăranii într-o altă lumină, mult mai aproape de cea reală, pe care o văzusem și eu aievea, copil fiind.

Nu sînt adeptul ideii că un artist trebuie neapărat să abordeze în opera lui lumea din care provine, dar înclin să cred, poate n-am dreptate, că dacă lumea pe care o descrii în opera ta îți este apropiată prin origini, există un grad de implicare inconștientă care, altfel, se obține foarte greu... Îndatorirea morală față de lumea din care vii poate să fie o prejudecată. o asemenea normă sună întrucîtva demodat, dar pentru mine a fost un suport moral în momentele cele mai dificile ale existenței.

— E nostalgie, sau este distanța necesară pentru a vorbi despre orice eveniment trăit ?

— Am trăit la țară pînă la 13—14 ani... E ceva timp de-atunci, dar cînd a trebuit să refac lumea romanului, am avut senzația că îmi e mai familiară decît lumea de adult... Cauza

este şi distanţa, şi nostalgia... Fapt este că în lumea aceasta m-am simţit mult mai sigur...

— Consideri aşadar Morometii **ca pe o datorie faţă de lumea din care vii...**

— Dar şi faţă de idealul meu artistic, care este acela de a realiza acel tip de film „clasic", aşa cum l-au dat generaţiile anterioare — Jean Georgescu cu **Noaptea furtunoasă**, Victor Iliu cu **Moara cu noroc** şi Liviu Ciulei cu **Pădurea spînzuraţilor**. Căutările unei generaţii, experienţele ei, cred că nu se împlinesc fără filmele ei „clasice" din punct de vedere al echilibrului de mijloace artistice. Un asemenea film „clasic" am vrut să fac din **Moromeţii**. Poate că asta este şi din cauza structurii mele care caută echilibrul şi sensul. Romanul oferea din plin această posibilitate.

«LUMEA LUI MARIN PREDA TREBUIE NU NUMAI REAMINTITĂ CELOR VÎRSTNICI, DAR ŞI ADUSĂ ÎN ATENŢIA NOILOR GENERAŢII»

— Crezi că filmul Moromeţii **era necesar şi pentru generaţiile mai noi de spectatori? Există părerea că într-o societate care se emancipează, în care satul tradiţional a dispărut, dispare şi interesul pentru lumea satului.**

— Dacă nu aveam convingerea că e necesar, mai ales pentru cei tineri, care nu au avut un contact direct cu această lume dispărută, nu l-aş fi făcut... Fiul meu a citit **Moromeţii** cînd era în clasa a şaptea, incitat şi de faptul că mă auzea mereu vorbind despre carte şi folosind expresii de acolo. Cînd mi-a cerut cartea, mi-am manifestat îndoiala că o asemenea lectură ar fi potrivită cu vîrsta lui. A citit-o totuşi şi am constatat nu numai că i-a plăcut, dar şi că, la rîndul lui, începuse să citeze din carte. Am aflat apoi că şi la şcoală a avut o dispută cu colegii în privinţa ţăranilor şi a personajelor lui Marin Preda. Era captivat de spectacolul inteligenţei şi umorului acelei lumi. Deşi au trecut de atunci cinci ani, ştie şi acum cartea pe dinafară. Lumea lui Marin Preda trebuie nu numai reamintită celor mai vîrstnici, dar şi adusă în atenţia noilor generaţii.

— Moromeţii **nu este doar un roman fundametal al satului românesc, dar este totodată o mărturie despre om şi condiţia umană în general.**

— Tocmai prin această calitate a avut darul să modifice concepţia despre literatura închinată ţăranilor şi chiar concepţia despre ţărani. Există încă, adînc înrădăcinată, prejudecata că ţăranul ar fi o fiinţă neevoluată din multe puncte de vedere... La probele de filmaıe pe care le-am dat, pentru alegerea actorilor, mi-am dat seama de pildă cît de puternic funcţionează prejudecăţile acestea. Un actor bun, de la un teatru bucureştean, care dădea probă pentru personajul Dumitru lui Nae, credea de pildă că, dacă nu se şterge la nas cu mîneca de la cămaşă, dacă nu ţine gura întredeschisă şi nu clipeşte uşor din ochi, a şmecherie, n-o să semene a ţăran... De-a lungul timpului foarte multe asemenea locuri comune au însoţit conceperea personajelor ţărăneşti în filme...

— Pentru scurtă vreme aşadar satul şi personajele din Moromeţii **au prins cu adevărat viaţă....**

— În satul Talpa, din Teleorman... Am văzut multe sate pînă să-l aleg pe acesta. Chiar Siliştea-Gumeşti, al lui Preda... La Talpa, însă, am găsit cel mai mult din atmosfera **Moromeţilor** — bineînţeles că şi cu ajutorul scenografilor... A fost o experienţă interesantă această reîntoarcere în timp — şi pentru noi, şi pentru oamenii din sat...

— Am ajuns de fapt la generaţia nepoţilor şi strănepoţilor lui Moromete...

— Din dorinţa de a reconstitui cît mai fidel lumea romanului, am plecat la locul filmării, împreună cu interpreţii, cu două săptămîni înainte de începerea filmărilor — ca să ne acomodăm cu „viaţa" în care trebuia să intrăm. Actorii s-au îmbrăcat cu hainele din film, au umblat desculţi pe drumurile satului, s-au obişnuit cu animalele — şi animalele cu ei — au învăţat să ţină o seceră în mînă, o coasă, o furcă, au învăţat să facă o claie, să mîne nişte cai de la înălţimea unui car cu fîn sau, pur şi simplu au învăţat să stea pe prispă — ca în cazul lui Victor Rebengiuc, interpretul lui Moromete.
Mai era o problemă: ţăranii sînt arşi de soare doar pe anumite porţiuni, aşa că am cerut actorilor să nu facă plajă — să lase soarele să-i ardă doar acolo unde nu erau acoperiţi de haine... Cea care a ajuns la ceea ce eu consider că a fost o adevărată performanţă este Luminiţa Gheorghiu care, după cîteva zile printre tălpeni, a fost adoptată de sătence ca una de-a lor. Nu ştiu dacă aceste exigenţe erau indispensabile. De fapt, important a fost ca actorii să înţeleagă condiţia personajului interpretat. Altfel, aspectele exterioare deveneau inutile pentru că, vorba aia, puteau să secere foarte bine, dar să interpreteze prost scenele respective... Principalul cîştig a fost acela că cele două săptămîni de convieţuire au creat o unitate sufletească între interpreţi — între membrii familiei Moromete, în special...

«AM CONCEPUT FILMUL CÎT MAI SIMPLU CU PUTINŢĂ, LIMBAJUL CINEMATOGRAFIC REDUS LA MINIMUM NECESAR»

— Cauza unor asemenea pregătiri trebuie căutată în respectul deosebit pentru literatura lui Marin Preda?

— Poate că nu de la început, ci încetul cu încetul, pe parcursul filmărilor, a ieşit la iveală dorinţa noastră, a tuturor, de a sluji cartea şi nu de a ne pune noi în evidenţă. Confruntarea cu o capodoperă nu este deloc uşoară. Eu însumi, după încetarea filmărilor, am început să-mi schimb atitudinea pe care o avusesem pînă atunci. Am scris scenariul cu circumspecţie, încercînd să nu mă las atras în capcanele literare care puteau să fie fatale pentru film. Circumspecţia aceasta s-a născut după analiza pe care am făcut-o lui **Ochi de Urs**, unde mi-am dat seama că m-am lăsat întrucîtva sedus de virtuţile literaturii, ceea ce nu e suficient: mai e nevoie să găseşti şi soluţii corespondete cinematografic... Am pornit aşadar cu ideea independenţei faţă de carte... Filmările odată începute, senzaţia aceasta de teamă, de primejdie, a dispărut. Aproape în fiecare dimineaţă, atît eu cît şi Victor Rebengiuc, fără să fi vorbit despre asta seara, la

despărţire, veneam cu scena care urma să fie filmată, îmbogăţită faţă de scenariu — cu amănunte, dialoguri şi precizări din roman. De unde în scenariu am fost destul de zgîrcit cu dialogul, la filmare am simţit că temerea mea — excesul de dialog —, nu se justifica. Spiritul romanului ne cuprinsese pe toţi, ne cîştigase pe de-a-ntregul — interpreţi şi realizatori —, eram deja în lumea romanului şi totul suna bine, firesc...

— Să o numim inspiraţie ?

— Nu ştiu. Venea dintr-o totală dăruire pentru cauza romanului. Cred că în faţa unei asemenea întreprinderi cum este ecranizarea unei capodopere, orgoliile trebuie să dispară. În ceea ce mă priveşte, problema nu a fost aceea a aportului de personalitate, de originalitate, grija de a fi prezent, de a mă „vedea"... Şi nu numai eu, dar şi operatorul, interpretul principal şi ceilalţi chiar, am avut o singură preocupare : aceea de a ne pune în slujba cărţii, încercînd să o transpunem cît mai fidel, în spiritul ei. Termenul de a „sluji" o operă literară nu ne-a dat senzaţia de subalterni, sau de diminuare a Eu-lui nostru... Am conceput filmul cît mai simplu cu putinţă, limbajul cinematografic redus la minimum necesar... Aproape că îmi doream ca aparatul de filmat să nu se simtă, să existe doar atît cît să lase să se vadă personajele lui Marin Preda... A fost sentimentul cu care am lucrat — ca şi întreaga echipă... Mi-am dat seama de asta şi din felul în care am colaborat cu ei, dar şi din faptul că, în toate camerele în care locuiau membrii echipei, pe toate noptierele, era romanul lui Preda. De obicei, nu se întîmplă aşa. Mulţi dintre ei nu sînt obligaţi nici măcar să citească scenariul. De data aceasta însă, felul în care decurgeau filmările, faptul că se vorbea mereu şi mereu de roman, repetiţiile care ne produceau atîta încîntare, i-au făcut curioşi. De la o vreme, replicile din roman erau pe toate buzele...

— Dar satul, oamenii din Talpa, cum au întîmpinat „literatura" lui Marin Preda ?

— O întîmplare, petrecută la filmări, mi se pare semnificativă... Filmam scena cinei şi la repetiţii căutam finisări de amănunt — cum trebuie să se mănînce, de pildă, mămăliga... Au fost discuţii, păreri contradictorii. În încăpere erau şi doi ţărani mai bătrîni din sat. Am cerut părerea unuia din ei : „Ia zi dumneata, nea Vasile, cum se mînca mămăliga cînd erai copil ?". „Uite !" a zis şi a arătat cum se făcea. „Iei mămăliga cu trei degete şi o întingi... Aşa cum zice şi în **Moromeţii**, a adăugat. Argumentul ultim, suprem, devenise cartea — chiar pentru ei, ţărani de la 1985... După cîteva luni de filmare îi auzeai spunînd : „Mă duc pe uliţă la Guica" sau „La Dumitru"... „Mă duc la apă", am auzit o femeie zicînd : „La fîntîna din poiana lui Iocan...". În timpul filmărilor veneau şi se uitau — cum a fost la scena treieratului, sau la scena „căluşului" din ograda lui Bălosu. „Uite aşa era !" spuneau „Chiar aşa !"... Memoria lor scotea de undeva, din străfunduri, scene similare, deşi de bunăseamă că nimic nu semăna întocmai cu ceea ce fusese. Trei luni şi jumătate de convieţuire cu memoria, cu trecutul, au creat între noi relaţii greu de şters — atît pentru săteni, cît şi pentru echipă şi interpreţi. Am revenit mai tîrziu, primăvara, pentru o scurtă filmare... O femeie m-a întrebat dacă nu putem să o luăm şi pe ea în vara asta la film... Cînd i-am explicat că filmul s-a terminat, n-a vrut să creadă. Era convinsă, probabil, că de-aici înainte cele petrecute se vor repeta în fiecare an...

— De-acum, filmul Moromeţii, ca şi cartea, îşi are autorii şi locul său de naştere. Îţi mulţumesc, Stere Gulea, pentru convorbirea noastră. Sper ca bucuria pe care aţi trăit-o făcînd filmul, să o trăiască toţi cei care îl vor vedea.

Nicolae Mateescu

Victor Rebengiuc în rolul lui Moromete, creație pentru care i s-a acordat Premiul pentru cea mai bună interpretare masculină la Festivalul filmului de la Sanremo. În această secvență alături de Florin Zamfirescu (Țugurlan)

„MOROMEȚII" LA SANREMO

S-A ACORDAT PREMIUL PENTRU CEA MAI BUNĂ INTERPRETARE MASCULINĂ ACTORULUI VICTOR REBENGIUC PENTRU ROLUL DIN FILMUL „MOROMEȚII" DE STERE GULEA.

Reproducem din presa italiană cîteva opinii despre filmul Moromeții (intitulat în presa italiană și Călătoria care a intrat atît în atenția juriului și a specialiștilor, cît și a gazetelor și a publicului larg. Presa a vorbit despre „învingătorii oficiali" ai Festivalului Sanremo '88 pentru a atrage atenția că festivalul a avut și învingători neoficiali. Juriul a avut o sarcină grea trebuind să aleagă între un film spaniol, unul gruzin (U.R.S.S.) și unul românesc. Audiența filmului indică receptarea problematicii lui ca o problematică universal valabilă.

Sauro Borelli în L'UNITA :

„Printre alte opere propuse la **Festivalul Sanremo '88** trebuie semnalată (...) inspirata evocare a unei tragedii țărănești de la sfîrșitul anilor treizeci, realizată cu o amplă respirație în filmul românesc **Călătoria** al lui Stere Gulea."

Leonardo Autera în CORRIERE DELLA SERA :

„Cu o densă structură realistă este, în schimb, filmul românesc **Moromeții**, al lui Stere Gulea, pornind de la o parte din ciclicul romanesc omonim al lui Marin Preda și evocînd mediul unui sat din Cîmpia Dunării, în anii dinaintea celui de-al doilea război mondial, cu vicisitudinile unei familii obișnuite de țărani..."

Silvana Silvestri în IL MANIFESTO :

„Foarte românesc este frumosul film **Moromeții (Călătoria)** al lui Stere Gulea, regizor al noii cinematografii românești din anii '70, din grupul lansat de documentarul-manifest din '71, **Apa ca un bivol negru. Călătoria** este un film care ar putea păși maiestuos într-un pustiu, un film despre viața țărănească, inspirat dintr-un clasic al literaturii, avînd o tăietură foarte modernă care este obținută nu prin experimente de optică sau montaj, ci printr-un secret care a plăsmuit întotdeauna capodopere, o poziție sinceră, de înțelegere vizionară a prezentului. După ce am văzut, în ultimii ani, exprimări acute ale vieții contemporane și opere de o clasicitate melodioasă, în acest caz prin nucleul solid al originii țărănești se creează azi o posibilitate a cinematografiei românești de a-și realiza un limbaj de rezonanță internațională, atît de aspră e povestirea, însuflețită, o împletire de violență și afecțiune, cu elemente de viață cotidiană, bine susținută, în afară de orice clișee stereotipe".

Sînt doar cîteva opinii dintr-o bogată recoltă de presă, care se arată interesată cu competență de filmul românesc.

ROMÂNI ÎN «ȚARA MARELUI CER»

a sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, mulţi plugari din Bucovina şi Dobrogea, împinşi de condiţiile grele de viaţă, de lipsa de pămînt, de exploatarea socială şi, adesea, naţională, au emigrat peste ocean, devenind, majoritatea, pionieri ai Preriei canadiene.

Ei au avut astfel marele curaj de a călători în necunoscut, construind cu mare efort şi multe sacrificii, alături de alţi emigranţi europeni, o viaţă nouă în teritoriile sălbatice, nelocuite, ale vestului imensei ţări ce se întinde de la Atlantic la Pacific.

Au învins frontierele preriei, reuşind să păstreze vie flacăra valorilor morale şi a civilizaţiei milenare căreia îi aparţineau.

Au dus o viaţă grea, au înfruntat natura ostilă, geruri cumplite, pîrjoale pustiitoare, valuri de lăcuste şi de viermi negri, ploi apocaliptice. Au locuit în bordeie, în căsuţe de pămînt, în barăci de lemn, dar nici o clipă n-au renunţat, dovedind tărie, voinţă, spirit de sacrificiu. Canada, visul celor ce voiau pămînt pentru agricultură, le-a oferit în plus şansa de a-şi păstra limba, obiceiurile, istoria.

În paginile de faţă prezentăm, pe scurt, cîteva aspecte din dramatica istorie încă vie a acestor oameni cărora generaţiile de astăzi, a treia, a patra şi chiar a cincea de români canadieni, le poartă o vie recunoştinţă şi privesc cu mare respect nenumăratele lor sacrificii.

Ziua despărțirii

ămîntul românesc, spune marele scriitor Liviu Rebreanu, parcă nici nu poate produce decît români. Astfel, destinul pămîntului care ne-a născut și ne-a crescut a trebuit să comande și destinul neamului nostru. El ne-a impus multe veacuri de-a rîndul o existență vegetală, o existență de chinuri și umilințe pe care numai țăranul o putea îndura. Cu cît se înmulțeau suferințele și treceau vremurile, țăranul român s-a îndărătnicit în răbdare. Dragostea lui de pămînt s-a învîrtoșat. Țărîna se amesteca necontenit cu cenușa și oasele înaintașilor, iar văzduhul se umplea cu umbrele și sufletele lor pînă în tării. Nimeni nu-l mai putea clinti din loc, nici o putere și nici o schingiuire..."

Și totuși... Ajunși în situația de a nu-și mai putea hrăni familia, lipsiți de pămîntul pe care-l iubeau tot mai „vîrtos", după expresia lui Liviu Rebreanu, plini de datorii și lipsiți de speranțe de mai bine, o seamă de țărani români au emigrat în căutarea salvării. Dumnezeu, credeau ei, le-a adus în cale agenții imigrării, trimiși în Europa să-i informeze pe țărani că Preria Canadei este un Pămînt al Făgăduinței.

15 martie 1909. Satu Mare, Bucovina. Romica și Ștefan Colibaba, împreună cu copiii Floarea (în brațele mamei sale) și Ilie, în ziua plecării peste ocean.

În cartea sa, „Boomtime", James H. Gray reproduce un afiș din arsenalul acestor agenți, în care Canada este înfățișată ca un magnet care îi atrage pînă și pe fermierii din Statele Unite. De altfel, mii de setlers din marea țară din sud și-au părăsit homestead-urile și au plecat în Canada. „Good bye South Dakota, Hurrah for Canada", spuneau ziarele vremii. Ce-i aștepta dincolo de Boundary Line ? Afișul respectiv spune : „Golden Opportunity", „Law and Order", „Home Rule", „Good Government", „Churches", „Schools".

Totuși, spune același autor, J.H. Gray, după scurt timp mulți dintre setlers-ii veniți din America s-au răzgîndit și s-au întors în State, „when they discovered that in Canada they got twenty percent less for everything they sold and paid twenty percent more for everything they bought, thanks to freight rates and tarifs".

Tot astfel, țăranii români, atrași de perspectiva de a lucra un timp pămîntul pustiu al Canadei și de a se întoarce cu bani pentru a-și cumpăra pămînt în satul lor, au pornit pe aripile acestui vis riscîndu-și viața și riscînd despărțirea pentru totdeauna de pămîntul natal.

Dacă „Unchiul Sam" a avut posibilitatea să se întoarcă acasă atunci cînd a descoperit cît de grea era viața în preriile Canadei, distanța fiind mai mică și trenul ieftin, țăranii români care, în marea majoritate, au vrut să se întoarcă în România încă din primele zile ale ajungerii pe homestead, n-au mai avut această posibilitate. Trenurile și vapoarele peste mări și țări îi costaseră, la venire, aproape tot avutul agonisit într-o viață (casă, cîțiva acri de pămînt, vite, livezi de pomi, unelte agricole etc.) ; un drum înapoi era practic imposibil înainte de a lucra din greu și de a cîștiga bani pentru tichete. Iar cînd unii au strîns acești bani, prin România trecea tăvălugul primului război mondial. Astfel, țăranii români au rămas în Canada, rupți pentru totdeauna de destinul pămîntului românesc și tînjind pînă în clipa din urmă a vieții după acesta. Cei mai mulți dintre ei au lăsat cu grai de moarte fiilor și nepoților porunca de a se duce în România și de a le aduce și presăra pe morminte pămînt din curțile caselor natale. Pămîntul destinului lor abătut de la matca istoriei strămoșești.

Începînd cu acest capitol, relatăm episoade emoționante, unice, despre drama acelor familii ce au cutezat să se desprindă de pămîntul natal, dar care, printr-o abnegație și demnitate fără egal, au contribuit la edificarea Canadei moderne. Văzîndu-se prizonierii fără scăpare ai nesfîrșitei prerii, țăranii români au căutat să se adapteze ; glasul pămîntului era același ca în Bucovina sau Dobrogea. Pămîntul Canadei se cerea lucrat, întreținut, mîngîiat cu florile recoltelor, domesticit de mîini pricepute. Or, mîinile țăranilor români n-au știut face altceva mai bun decît să domesticească pămînturi. Aceasta explică, de fapt, extraordinara rezistență și răbdare a pionierilor în preria neprimitoare și vitregă, cînd lucrul pămîntului a fost, ani și ani, singurul sens al vieții pe homestead și unica alternativă la disperare, cerșeală, umilire și chiar unica alternativă la moarte.

Ne întoarcem, deci, cu înfiorare, pe firul timpului, pentru a încerca să schițăm, prin cîteva exemple, ce s-a întîmplat în sufletul și în casa țăranului român în ziua în care și-a părăsit gospodăria și satul, pentru a pleca în necunoscut. Pentru aceasta, ne sînt de inestimabil ajutor interviurile realizate în timpul călătoriei

Casa de pe Homestead a lui Vasile Romencu din Boian, Alberta

pe care am făcut-o în Canada, în anul 1983, în cursul căreia, aşa cum spuneam, am asistat cu emoţie la derularea unor pagini de istorie vorbită cu farmec şi autenticitate. Cei care ne-au povestit şi-au amintit, cu emoţie, de copilăria petrecută în satul natal. Or, după cum a constatat marele filosof şi poet Lucian Blaga, „mediul cel mai potrivit şi cel mai fecund al copilăriei e satul ; pe atît de adevărat e că şi satul la rîndul lui îşi găseşte suprema înflorire în sufletul copilului".

Iată de ce, după 70—80 şi chiar mai mulţi ani, există oameni în Canada care n-au putut uita satul natal din România, ziua tragică a despărţirii de „zariştea cosmică" (L. Blaga) a acestuia.

Blestem de mamă

● **Povesteşte mrs. Valeria Mihalcea, 97 de ani, din Regina :**

„Cînd am plecat din Saraiu, Dobrogea, în 1907, aveam o fetiţă de 8 luni, Ileana. Eram măritată cu Marin Mihalcea. Tata, Ion Ciurea, era primar în sat, avea 20 de acri de pămînt şi grădină. Dar bărbatul meu era sărac, îşi pusese în cap să se îmbogăţească în Canada şi să se întoarcă să le facă în ciudă celor din sat. Singur nu voia să plece, aşa că m-a luat cu dînsul. Părinţii n-au prea vrut să mă laşe. În ziua plecării, mama mi-a furat-o pe Ileana, spunîndu-mi că o creşte ea. Voia să fie sigură că mă întorc... Plîngeau vecinele de mila noastră şi o îndemnau : „Dă-i, Ilincă, fata, să plece, dacă aşa îi este scris..." Biata mama... Eu eram de bun ajutor pentru dînsa la ţesut şi la lucru în casă. Cum să se despartă de mine ? „Valeria ! striga disperată, strîngînd-o pe Ileana la piept. De ce-mi rupi tu inima, Valeria ? Asta-ţi e răsplata că te-am crescut, fata mea ? Dacă nu-ţi e frică de Dumnezeu, fă ce vrei, dar lasă-mi fata ! Lasă-mi o mîngîiere, ai milă, Valeria !"

Bordeiul, primul adăpost pentru pionierii de la începutul secolului al XX-lea

Tata, înţelegînd că nu pot da îndărăt şi că trebuie să-mi urmez bărbatul, i-a luat fetiţa din braţe şi mi-a dat-o, binecuvîntîndu-ne. În timp ce ne urcam în birja unui unchi cu care am ajuns la Hîrşova, de unde urma să luăm vaporul pe Dunăre spre Germania, mama şi-a revenit oleacă în fire, s-a întors cu faţa spre răsărit şi, rezemată de poartă, a strigat în gura mare, făcîndu-şi cruce : „Du-te, Valeria, mamă, nouă mări şi nouă ţări, bine capului să nu găseşti, dacă tu mă laşi pe mine singură !..."

În războiul mondial, toţi fraţii mei au murit. Tata s-a pierdut în Transilvania. Din cauza războiului, iar apoi din lipsă de bani, eu nu m-am mai putut întoarce niciodată. Mama a murit fără nici o mîngîiere... Doamne, cum aş face să mă ierte de-acolo, din împărăţia cerului ? Şi-acum, după 76 de ani, o văd închinîndu-se şi blestemînd în faţa porţii..."

Racii cît opinca

● **Povesteşte mrs. Dumitra Baciu, 84 de ani, din Regina :**

„Ţin minte casa părintească din Saraiu, Dobrogea... Văd biserica, şcoala... Le ţin minte pe surorile mele Voica şi Mariţa. Nici pe Naonică

Iarna 1920. Maria Lipan torcînd. Fotografia este făcută în curtea fermei Stonehenge.

Caleminte, bărbatul Mariței, nu l-am uitat. **Well**, îl țin minte pe popa Tudorancea, om nalt, cu părul împletit în coadă mare... Țin minte pe toți oamenii de pe ulița noastră cum îi chema... Îl văd pe Gheorghe Burtosu, finul mamei. Nașul de botez, Neagu Coțofană, stătea la a treia casă. Apoi, erau Joița Costache, Ion Ciocan, Vasile Neamțu... Ștefan Ștefan și baba lui, Sora...

Casa noastră avea două uși vopsite în albastru, două geamuri mari, polatră înapoi și la capăt... Unu, Ion Răileanu din satul nostru, emigrase în Canada, la Dysart. Asta scria în sat că-i bine aici, că dacă vrei să mănînci raci, îs racii cît opinca de mari (dar de unde raci în Dysart ?)... Taica auzea la cîrciumă și zicea mamei : auzi, babă, ce scrie Ion !

În ziua plecării ploua și era noroi. Era în primăvara lui 1907. Era noapte. Soru-mea Marița, care a rămas, plîngea... plîngea... Nașa care m-a botezat m-a luat în brațe și mi-a spus ceva la ureche... Da', spun în credința lui Dumnezeu, că n-am auzit ce mi-a spus... Bagajele erau în mijlocul casei... veniseră vecinii și prietenii... Mulți plîngeau... Eu parcă țineam cerul cu mîinile... mă sufocam... cînd plecăm, mamă ?, cînd plecăm ?... A-nceput a plînge... lasă, draga mamei, că plecăm, și-ndărăt nu ne mai întoarcem... Cîinii, îți spun în credința lui Dumnezeu, mergeau pe zid ca apucații și urlau... urlau... Ți-era groază, îți spun drept, ți-era groază..."

Capra cu laptele amar

● **Povestește mr. Vasile Ursu, 93 de ani, din Regina :**

„Munceam cîmpul alături de tata și de mama în satul Făgăraș din Dobrogea. Tata purta după noi o capră pe care mama o mulgea să mîncăm lapte cu mămăligă rece. Dar de multe ori rămîneam nemîncați ; mama arunca laptele pe butucul roții ; lapte amar, ca și aliorul pe care-l mîncase capra.

În anul 1903, eu cu fratele Ion am arat tot pămîntul. Ce i-o fost tatii în cap, ce s-o gîndit, că în 1904 am plecat spre Canada. Era prin luna mart... Nu se făcuse recolta în toamna lui 1903, fusese uscăciune mare în Dobrogea.

Parcă mă văd în sat. Noaptea îmi aduc aminte, visez. Mă trezesc și nu mai pot dormi. Tata a vîndut averea și vitele, caii, 3 căruțe... Cerea 4 500 lei. Preotul din sat nu dădea mai mult de 3 500. Beau împreună la cîrciumă. Tata se ținea tare, nu lăsa din preț. Cînd, iată că vine un om nu prea însemnat... cam ca John Herdea... Bade Vimule, zice, nu vinde cu 3 500, că-ți aduc pe cineva care dă 4 500. Dimineața următoare, iacă-tă că vin un moș și o babă cu banii. Tata a luat caii lui Ion Nistor și ne-am dus la Tulcea să facem actele de vînzare. Vedem că se apropie doi inși. Tata zice : „Pune-te cu ghiciul pe cai, Vasile, că-i de rău ! Am scăpat cu fuga. Aceia n-or fost prea siguri că e tata, nu cunoscuseră caii. Erau tocmiți de popa să-l omoare pe bietul tata.

Cînd a fost de-am plecat, faină vreme, cum ar fi azi. Poate să fi fost ceasul 9 de dimineață... Pînă la Cernavoda am ajuns cu căruța. Cu noi erau Toma Radu, moșu Zidaru, Piele Tarcea, Pantelimon Ceuga, Jean Olteanu, Gheorghe Stăruială".

„Banii și pașaportul !"

● **Povestește mrs. Leona Muntean, 80 de ani, Regina :**

„Țin minte de la 2 ani. Eram în curtea casei părintești din Bilbiu, Dobrogea, mă jucam pe o rogojină... Se apropie, parcă văd, un vițel alb care dă să mă împungă. Am fugit țipînd. El, după mine. Vreme de doi ani după aceea am fost bolnavă de sperietură...

În aprilie 1909, mama se pregătea de plecare. Împacheta haine, pînză, ștergare, dimie... Tata, Petre Iorga, era în Canada din 1907. Luase homestead. Zice fratele tatei către mama : „Radă, lasă pașaportul și banii cu mine, că nu știi ce are să se întîmple în noaptea asta în sat..." El pleca la București și urma să ne aștepte acolo.

Noaptea aceea era tare neagră, cîinii urlau, găinele cotcodăceau speriate în cotețele vecinilor, vîntul bătea sălbatic dinspre Marea Neagră. Eu și ceilalți 8 copii (Ion, Petrea, Nicolae, Maria, Lisaveta, Paraschiva, Dumitru și Constantin) nu puteam dormi. Mămica și biata bunică nu dormeau nici ele. Cînd, deodată, cineva zgîlțîie ușa s-a scoată din balamale. Bunica ne-a încurajat : „Nu vă speriați, au venit hoții...". „Banii și pașaportul !" a strigat una din cele patru matahale care spărseseră ușa. „Nu sînt" a răspuns bunica, pe cînd noi ne-am ascuns sub pături. Ne-au împins din pat și au

La treierat recolta familiei George Stan din Dysart. Lîngă batoza cu abur se află Constantin Stan și Ion Stan, fratele lui Steve H. Stan

tăiat saltelele cu baionetele. Au împrăștiat toate bagajele, în timp ce noi urlam cît ne ținea gura. Văzînd că nu găsesc nimic și temîndu-se să nu-i audă vecinii, s-au făcut nevăzuți la iuțeală. Dimineața, fără să fi dormit nici o clipă, am plecat la București. Fratele meu Ion n-are de lucru și scoate capul pe fereastra trenului. **O, boy**, i s-a-ntîmplat ce trebuia să i se întîmple : i-a luat vîntul pălăria. Abia tîrziu, în Canada, a putut el strînge bani pentru o altă pălărie..."

„Casa și acum trăiește..."

● **Povestește mrs. Ileana Vulpe, 83 de ani, din Regina :**

„Tata, Stoica Lipan, avea în Cilibichioiu, Dobrogea, o grădină rotundă ce venea roată pînă la arman, unde se treierau bucatele. Numa' pomi și fructărime, pe care o punea în trei bordeie la păstrare peste iarnă... Nouă ne plăcea cînd se făceau nucile, zău, cînd se făceau nucile... Ne suiam în pom, picam, ne mai băteam... Faci taman ca ăla : am trăit bine, dar numa' nu știu pentru ce-am plecat de-acolo... Atîta am avut noroc că n-am mai prins războaiele...

Nepotul meu a fost in **Old Country** și spunea că mai este casa și zidul făcute de tata în 1900. Numai la casă, zice, că i-or pus alt acoperiș, altă inveleală... Casa și-acum trăiește... Cum mergi de la gară din Ducuzul (Cuza Vodă), dincoace de Medgidia, prima casă care-ți iese-n cale este a părinților mei, zău, a părinților mei... Peste drum, faci taman ca ăla, locuia nașa Maria care m-a botezat. Alt vecin era Ion Tilihoi, om prea bețiv care a dispărut în războiul cu bulgarii.

În ziua plecării, mama ne-a certat pe mine și pe soru-mea Rada, zău, ne-a certat... Faci taman ca ăla : intrasem în șleu și prinsesem un peștuț. Mama : că de ce prindeam pești așa mici și nu le dăm drumul în apă, să mai crească... Spunea că în Canada o să găsim pești mari, zău, pești mari..."

„To go ahead"

● **Povestește mr. Mihai (Mardare) Donison, 83 de ani, din Regina :**

„În com. Satu Mare din Bucovina trăiau jumătate nemți, jumătate români. Mi-aduc aminte școala românească, cea veche, și școala nemțească, cea cu două rînduri... Era sat frumos, dar sărăcie mai, că umblau copiii o zi întreagă după o barabulă-două... Tata, Ion Donisan, a mărs în armată. I-au murit prima soție și copilul și s-a hotărît să rămînă militar, **to go ahead...** Era căprar... A umblat noaptea la școala nemțească, a avut ambiție mare. După 11 ani, s-a însurat cu mama. În 1912, tatii îi venise gîndul să facă avere peste ocean. Avea 10 copii și tot auzea : azi, mîine, se pornește războiul. Mama s-o spăriet. O zis : măi, Ioane, dacă-i așa treaba, hai la America ! Îndată or vîndut totul. Casa o cumpărat-o vornicul Ion Dumitrescu. Au păstrat hainele. Cînd o văzut că noua, copiilor, ne pare rău să ne desprindem de casă și de prieteni, tata, care era cam milităros, a dat un ordin : Încetați cu plînsul ! Cine mai plînge rămîne pe loc. De atunci din acea zi a plecării, de care-mi amintesc foarte vag, eu nu am mai avut hodină pe lume..."

„Ai lui Tarcea n-au tătic !"

● **Povestește mrs. Maria Băncescu, 89 de ani, din Regina :**

„Tata, Ion Tarcea, avea o mulțime de boi ; i-am dus împreună la tîrg la Medgidia. Aveam 10 ani în 1905 și lucram foarte greu la cîmp, la secerat, în satul Făgăraș din Dobrogea. Mă trezea mama cînd răsărea soarele, să plec la muncă. Țineam boii de funie și tata-i mîna. Purtam șoșoni făcuți de mama din cîrpe. Deși avea 80 de acri de pămînt, tata nu era mulțumit. Mai închiria și pămîntul unui... **(I have to think of it...)** unui vecin leneș.

Prima dată am plecat în Argentina. Zice un agent la Hamburg : „Măi, oameni, nu mergeți la Canada, că acolo ninge tot anul... Mergeți în Argentina, că acolo-i cald și bine..." Ajunși în Argentina, am găsit bordeie și nici un lot de pămînt liber. Eu am lucrat 5 luni la Sugar Factory pînă mi s-au însîngerat degetele. Tata a lucrat pe cîmp, la un boier. După un an, ne-am întors acasă. Soru-mea Ana zicea : „Eu plec la frate-meu Eftemie, în Canada". Și a plecat. Eu cu tata, mama și încă o soră ne-am întors. A mers cu noi și nașa Stana Radu. Acasă, unchiul Vasile Tarcea avusese grijă de moșie. Bunicii ne așteptau. Le scrisesem că venim. Parcă-i văd cum plîngeau. Mama, la fel. Spunea în sat : „nu-mi trebuie Canada anymore..." Tata a plecat singur și ne-a trimis tichete de vapor. În ăst timp, avea grijă de noi fratele mamei, unchiul Ion Floca. Bunicul ne aducea lemne și făină. Copiii din sat mă făceau să plîng, strigîndu-mi printre uluci : „Ai lui Tarcea n-au tătic ! Ai lui Tarcea n-au tătic !!" Cînd am primit tichetul de la tata am fost fericită că scăpăm de gura lor. Îmi vine să plîng cînd mi-aduc aminte... Bunicul ne-a dus la gară și avea lacrimi pe obraz. Spunea întruna : „Vă duceți în Canada, dar e tare frig. Nu știu cum pot trăi oamenii ăia acolo !"

Crucea lui Nicolae Falca, mort în septembrie 1903, prima persoană înmormîntată în cimitirul bisericii „Sf. Maria" din Boian, Alberta.

MAREA TRAVERSARE

În anul 1911, cînd părinții Anei Petrișor din Bălăceana, Bucovina, au emigrat în Canada, bunica Ileana Șuleap a fost singura din familie care a refuzat să plece. Îndurerată, ea s-a despărțit pentru totdeauna de cei dragi cu cuvintele : „Dacă am fi mers pe uscat aș fi venit cu voi... Dar pe vaporul cela eu nu mă sui, să știu de bine că mor de dorul vostru..."

Ea a exprimat astfel o dramă umană dintre cele mai tulburătoare, petrecută în anii de început ai emigrărilor peste Oceanul Atlantic. Frica de apă și neîncrederea în siguranța oferită de vapoarele cu aburi, vechi și improprii transportului de călători, s-au adăugat zvonurilor despre comportamentul și inospitalitatea unor marinari, despre furtuni apocaliptice imposibil de ocolit, boli molipsitoare, ciocniri cu iceberguri etc. Bătrîna Șuleap se afla, probabil, și sub impresia zguduitoarei tragedii a transatlanticului „Titanic", iar cele mai multe dintre româncele care erau nevoite să-și urmeze bărbații nu călătoriseră nici măcar cu trenul pînă la data emigrării.

„For a long time, spune Oscar Handlin („Immigration as a factor in America's History", 31) the difficulties of the voyage between Europe and America exerted a deep influence upon all immigrants. Death claimed many who left their homes with hope in their hearts ; and fear of the dangers kept others at home. But even these who came safely off the ships for years thereafter were marked by the trying experience".

Astfel, chiar după 70—80 de ani de la Marea Traversare a Atlanticului, mulți dintre pionierii pe care i-am cunoscut își aminteau cu exactitate de chinuitoarele zile petrecute pe vapoarele de vite, în care deseori erau înghesuiți sute de oameni disperați, dispuși să accepte orice condiții de viață în timpul traversării, numai să scape de mizeria și forfota porturilor, de umilințele la care erau supuși înaintea îmbarcării.

Șase săptămîni pe apă

● **Povestește Vasile Ursu :**

„La Hamburg am ajuns cu trenul, pe ruta București — Brașov — Budapesta — Viena. Ne-am îmbarcat pe un vapor de vite, cîteva sute de persoane. Eu eram împreună cu părinții și cu șapte frați : Ion, Marița, Aurica, Gheorghe, Constantin, Toader și Andrei. Cel mai mic avea 6 luni. Biata mama, parcă o văd, s-a urcat ultima pe vapor. Îl ținea pe Andrei în brațe și

plîngea că ea nu mai pleacă ! Pînă la urmă a încurajat-o un agent, spunîndu-i că în trei zile ajungem. Amar de noi. Cînd am pus piciorul pe uscat la Halifax am crezut că înnebunesc de bucurie. **Figăruieşte** : timp de şase săptămîni să stai pe apă, legănat de valuri ! Ne-a prins noaptea de Înviere în mijlocul Oceanului. Şi tocmai atunci s-a pornit, băiete, un **storm** de Doamne-Doamne... Au trebuit să lase acelea... ancorele... S-au tras cu vaporul la scuteală, în dosul unei insule pustii... Am rămas acolo pînă s-a liniştit apa... 14 zile şi 14 nopţi... Biata mama... Ei tare rău i-a fost... N-a mîncat mai nimic şi-l blestema pe tata. Blestema ziua în care ne părăsisem căsuţa noastră din Făgăraş. Dobrogea. Şi păduchii ! Mamă, Doamne, cum umblau pe noi. Măi, măi, măi. Şase săptămîni să nu te speli ; să mănînci ţinînd blidul în mînă, că pe masă nu era chip să stea, ţi-l aruncau valurile..."

„Tată, unde-i America ?"

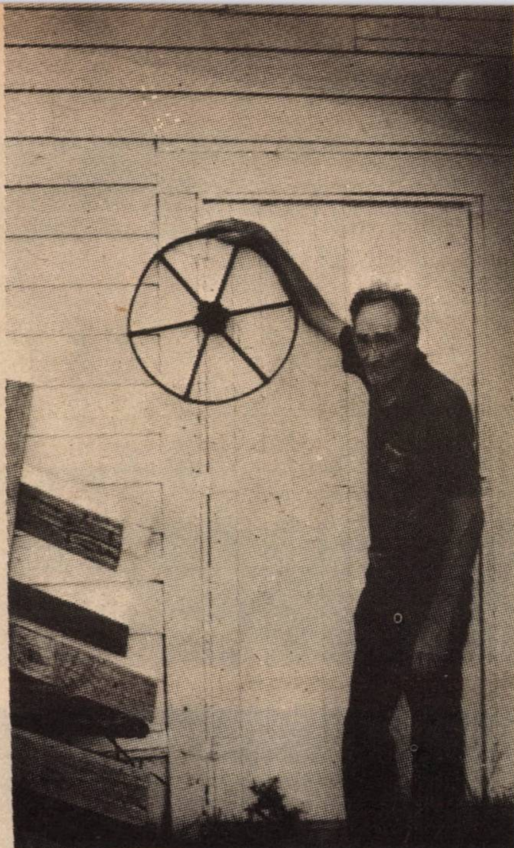
● **Povesteşte Leona Muntean** :

„Cînd am ajuns la Hamburg, am fost băgaţi în nişte barăci şi ni s-a spus să aşteptăm. Peste o săptămînă ne-a venit rîndul. Agenţii răcneau de se speriaseră toţi copiii... Aveau în mîini nişte baionete de-un metru. Cu ele tăiau bagajele. Ne-au tăiat toate bagajele... au luat tot ce le-a plăcut... Degeaba plîngea mama şi se ruga de ei... Noi, copiii, nici nu ştiam ce se-ntîmplă cu noi... vaporul acela în care răgeau vite, plîngeau femei şi ţipau agenţii. Şi furtuna... mama ne aşezase în genunchi şi ne punea să spunem „Tatăl Nostru". Constantin, fratele cel mai mic, avea 2 ani. El ţipa întruna şi nu se dezlipea de mama. Noi mai ieşeam cîteodată pe punte şi priveam apa roată. Tată, întrebam, unde-i America ? Ia, acolo, ne arăta tata cu mîna într-o direcţie pe care-o alegea la întîmplare... Degeaba aşteptam noi ceasuri întregi să zărim America... Abia după 16 zile s-a văzut ceva... Mai întîi mi s-a părut un nor... Apoi, părea un alt vapor, mai mare... Tată, uite un vapor mai mare ! Acela nu-i vapor, spunea el privind lung într-acolo. Acela-i Halifaxul..."

Săculeţul cu bani de aur

● **Povesteşte Maria Băncescu**

„În 1905, cînd am plecat în Argentina, ne-am îmbarcat în Hamburg... O lună am făcut pînă la Buenos Aires... Mă tare durea gîtul... Aveam 9 ani şi părinţii m-au ales să port eu săculeţul... Toţi banii de aur ai familiei, că tata avea ceva bani, erau în acel săculeţ... Ce s-au gîndit ei, mi l-au dat să-l port de gît, pentru **safety**... Ziceau că hoţii nu se gîndesc că banii sînt la o copilă... Tot drumul, pentru că mamei îi era rău, spălam pantalonaşii soru-mei Ana. Atunci, am văzut cum aruncau în apă copilaşii morţi... Tata m-a rugat să nu-i spun mamei, să nu-i facă şi mai rău. Numai întreba, biata de ea : Mariţă, de ce ţipă, mamă, femeile acelea ? Ce era să-i spun ? Nu mai ştiu ce-i spuneam... Era o căldură de mureau şi muştele..."

Iosif Ursu cu o roată a plugului pe care tatăl său, Rovin Ursu, l-a adus din Bucovina, în bagaje, în anul 1904.

Era în luna mai

● **Povesteşte Teodor Oancea** :

„Am plecat după miezul nopţii. Era în 1910. Cu noi mai erau trei familii din sat. Ne-am urcat pe un vapor mic, într-un port al Dunării... Nu ştiu... nu mai ştiu în care... Ştiu că am ajuns într-un port din Belgia şi că vaporul nostru plecase. Trebuia să aşteptăm încă zece zile, pînă la vaporul următor. Femeile, speriate de atîta străinătate, erau gata să se întoarcă în România. Daţi-i dracului cu Canada lor, spuneau ; haideţi înapoi, la căsuţele noastre !

Am dormit acolo, în corturi, pe paie. Era cald, era în luna mai. Cu mine erau Gavrilă, Tănase, Mariţa şi Ana. Vaporul care a sosit peste zece zile era încărcat cu vite şi cai din Germania.

Pînă în Canada am făcut trei săptămîni. Nu ne-am îmbolnăvit. Numai pe Calofira lui Iacob, verişoara mea, o durea urechile. Femeile, mai cu seamă, au trecut printr-o mare frică. Se legăna vaporul acela de ziceai mamă, Doamne ! Măi, murim ! strigau femeile înspăimîntate. De ce-am plecat noi de pe uscat, de la casele noastre ? ! Cîte unul mai murea ; îl puneau într-un sicriu, îi atîrnau greutăţi şi-l aruncau în apă... Ce-am mai păţit... Ce ne-am mai bucurat cînd am zărit pămîntul !... Atîta era trist : că nu era pămîntul României..."

HOMESTEAD

În acest capitol încercăm, prin redarea unor povestiri autentice, să reconstituim cele mai tulburătoare episoade din vremea contactului agricultorilor români (și, deci, europeni) cu vastitatea goală a Preriei, încercările lor disperate de a supraviețui, precum și primii pași memorabili pe suprafața acestei adevărate planete necunoscute numită North West Territories.

Bordei în mijlocul pădurii

● **Povestește Agripina Gabor, 90 de ani, din Inglis :**

„Am ajuns împreună cu părinții, Ilie și Zamfira Burla și cu fratele Nicolae și sora Eugenia pe 12 Jully. Tata a găsit de lucru în Manitoba. În primul an, am stat la un fărmar care ne-a pus să-i îngrijim cele 100 de vite. Acest fărmar trăia în Calder, Saskatchewan. În primăvară, l-am urmat pe tata în Manitoba. El făcuse un bordei cu o bortă de încăpea omul pe dînsa. În prima iarnă am dormit cu toții pe fîn. Ningea de ziceai că se prăpădește lumea... Tata pleca la vînătoare și rupea **branchuri**, să știe pe unde să se întoarcă... Pădurea se întindea cît puteai cuprinde cu vederea. Tata a scris în țară la prietenii lui (Ion Paulencu, Gheorghe Paulencu și Nicolae Panteliciuc) și i-a chemat. Se temeau să trăim singuri în acea pădure. Timp de un an, noi, copiii, ne-am hrănit cu vînat. Cînd tata a strîns ceva bani (cîștiga 2 dolari pe lună), a putut să ne cumpere o vacă. După 4 ani, tata a reușit să facă o casă din lemne, tencuită cu draniță... Eu am lucrat dimpreună cu tata la cîmp, la fîn..., pînă cînd a crescut **brotherul** meu Nicolae mai mare. Tata înhăma doi cai și buhaiul alăturea. Eu țineam buhaiul de funie și așa am **breakuit** trei acri de pămînt pe care am semănat ovăz pentru cai... Greu am lucrat toată viața. Bărbatul meu, Alexa Gabor, a mers la lucru încoa-ncolea și, după un timp, am avut o viață bună. Am avut numai zece copii, **only ten...** La școală n-am mers. Cînd au făcut școala din Lennard, eu aveam copilă de 7 ani, Varvara, care trebuia să meargă dînsa la școală. Cît timp au fost copiii mici, îi duceam în brațe pe cîmp, cum ne ducea mama pe noi în țara veche".

„N-avem cai, n-avem boi..."

● **Povestește Alexandru Miron, 75 de ani, din Regina :**

„Am sosit taman de Paști... Ne aștepta unchieșu Chirilă, Dumnezeu să-l ierte. Era în anul cînd în Europa izbucnise un mare măcel : 1914. Ne-am dus apoi la bordeiul nostru, în zona Kayville. Bordeiul l-am făcut noi cu tata : am arat, am scos brazde, le-am pus întregi una peste alta și le-am învelit cu fîn..., nu era nici fîn, ci papură dintr-un șleu... Înăuntru am lichit cu pămînt și acolo am stat 5 ani. A murit mama... Lucru nu era. Pentru cel mai greu **job** primeai 50 de cenți pe zi. N-aveam cai, n-aveam boi, nimica... Ne mai duceam la oraș cu un cal bătrîn al lui Serghei Ritcu. Un alt vecin ne-a dat un cal fără un ochi, care a murit după cîteva luni.

Ca să cîștige un ban, tata a plecat să lucreze un an la un abator din Minneapolis, U.S.A. În acest timp, noi am rămas în grija soru-mei Jenica, de 13 ani, care ne-a crescut pe toți. Îi

spuneam „mamă". Tata s-a însurat a doua oară. A găsit o văduvă cu copii de la doi bărbaţi. Eram o casă de copii. Socoteşte : copiii de la 3 căşi : Tinca, Nicolae, Ion, Ana, Maria, Voica, Neta, Miron, Ion, Jenica, Tănase, Eva, Catrina — toţi într-o căsuţă de brazde... A trebuit să ne-mpăcăm. Tata făcea războaie de ţesut, să le vîndă. Noi, copiii, împreună cu mama de-a doua, lucram sfetere, rochii, ciorapi, pantaloni. Părintele Simion Ivanoff ne vizita uneori şi ne lăuda pentru vrednicia noastră. Ne spunea să nu ne lepădăm de limba română şi de credinţa strămoşească. Unchieşu' Chirilă îi spunea : Părinte, n-ai teamă. Eu numai într-o singură apă sînt botezat ; poate să mă spînzure cineva, dar eu de limba mamei şi de credinţa de-acasă nu mă las..."

„Mîncam legume cu sare"

● **Povesteşte Gheorghe D. Toma, 83 de ani, din Boian-Vegreville :**

„Apoi eu ce vă pot spune ? Părinţii mei or venit în nouăsprezece sute si tot în acel an m-am născut şi eu... Neavînd unde sta, au locuit un timp în bordeiul lui Moscaliuc. Acolo chiar m-am născut. Şi-apoi cum o fost... Cînd eram de 4 ani, mama mea s-o fost trecut din viaţă. Şi-aceea era în anul în care Biserica Boian era ridicată... vîrful era pus, dar şindrila nu... Celelalte familii care au venit din Bucovina, cam şasezăci în 5 ani, s-au aşezat în Boian. Care şi-a făcut bordeie, care case de brazde. Aiastă lume or fost oameni care n-or avut şcoală deloc şi nu cunoşteau mai mult aicea, fără de cît aceea ce-or ştiut din ţară : să lucre cu mîinile. De aveau 10—20 de acri, era mai mult decît în ţară. Erau mulţămiţi... Oameni obişnuiţi cu puţin. Mîncau ceea ce creşteau în grădină, plus sare...

Ei au venit din ţară ca şi al meu tată : au adus cu dînşii plug, căruţă, sapă, colţi pentru grapă, coasă, îmblătiu... Le-or **păcuit** (engl. to pack) ; bine în **boxe** mari şi le-or trecut Apa cu vaporul... Cei dintîi români care au ajuns în Boian or fost Jurcu Ichim şi Iliuţă Ravliuc. Aceea era în anul 1898. S-au spăriet ! Ravliuc, singurul care o ştiut a scrie, a trimis carte înapoi : veniţi, aici e bine, pămînt mult, găini şi raţe sălbatice... S-or temut, sărmanii, că alţii n-or mai veni şi-or rămîne singuri..."

Potop în Prerie

● **Povesteşte Leona Muntean din Regina :**

„Mama a zăcut patru zile în pat la Immigration House din Regina, care era un fel de hambar. După patru zile, iacătă-l pe tata cu căruţa. Venise de la Wood Mountain să ne ia. Îl văzusem venind, dar nu-l mai cunoscusem. Trecuseră doi ani de cînd plecase din ţară... A cumpărat ceva de mîncare, ne-a luat bagajele şi pe noi, cei 9 copii, a aşezat-o pe mama pe nişte perne şi haide, băiete, peste cîmp... Drumul era pe unde-l făceai. A-nceput a ploua. Am tras la o cocioabă, dar omul acela nu ne-a primit, nu avea unde să ne mai înghesuie şi pe noi unsprezece. Atunci a scos tata o foaie de cort, a pus-o pe căruţă, iar noi ne-am ascuns sub **boxă**. Cînd s-a mai potolit, spre seară, am pornit mai departe. Frig, umezeală... Ne clănţăneau dinţii. Mama plîngea şi-l întreba pe tata : Asta-i Canada de care ne-ai scris, omule ? Să fie blestemat ceasul cînd ţi-a trecut prin minte să mă chemi aici, cu copiii după mine... Şi el tăcea şi mîna. A mînat, a mînat, a mînat... Peste tot numai apă. Ajungea la bagaje... Caii mai mult înotau... Noi îi ţineam de mînă pe copiii mai mărunţei. Mama avea fierbinţeală şi într-un rînd era s-o pierdem. I-a alunecat piciorul şi a dispărut în oceanul acela tulbure. Am scos-o leşinată şi am urcat-o din nou în căruţă. Dacă ne căutai, pînă şi maţele din noi se udaseră de potopul acela. Mamă..., mamă..., se smiorcăia Constantin care abia împlinise doi ani... Doamne, cum am scăpat ? Credeam că vom pieri. Tata mîna şi tăcea. Nici nu cuteza să privească în urmă la noi, care împingeam căruţa cu umărul. Şi acum mă întreb : cum Dumnezeu se orienta el în balta aia fără de sfîrşit ? ! Cum ştia încotro îşi duce familia ?..."

FOC, LĂCUSTE, ARMY WORMS

Pionierii s-au instalat pe homestead. Şi-au construit bordeie, apoi căsuţe de brazde şi case de scînduri. Au construit grajduri. Înţelegînd că nu mai au, cel puţin pentru cîţiva ani, şansa de a se întoarce în Europa, au trecut, pas cu pas, la cultivarea Preriei. Cu mijloacele de atunci, au fost necesari ani lungi pentru a putea ara şi semăna întreaga suprafaţă de 160 de acri. Boii şi caii au fost ajutorul de nepreţuit al acestor oameni. Bucuria primelor recolte, chiar dacă erau modeste, a fost reală. Ei au avut astfel mîndria de a învinge sălbăticia locurilor, fiind creatorii unei Noi Lumi.

Un lucru însă nu a fost prevăzut de către pionieri : calamităţile naturale.

Ard ierburile

● **Povesteşte Dumitra Baciu**

„A durat două săptămîni. Luaseră foc ierburile Preriei. Ierburi care creşteau în voie de cînd a făcut Dumnezeu ierburile. An după an se strîngeau straturi-straturi de tulpini uscate,

Primăvara, 1917, Boian : Gheorghe și Domnica Porojnic împreună cu copiii Vasirla și Gheorghe.

ce se puteau aprinde din ciocnirea a două pietre, de la trecerea unei căruțe sau a unor boi potcoviți cu potcoave de metal care făceau scîntei pe pietre, ori de la vreo scînteie ieșită pe coșul unei case. Sau luau foc direct de la soare, de prea mare dogoare... Se ducea, venea iar noaptea... vîlvătăi cît cuprinzi cu ochii, care distrugeau în calea lor mii și mii de acri de culturi. Toată munca fermierilor pe un an...

Femeile ziceau să meargă ele să stingă flăcările, ca să nu se apropie de terenurile și casele noastre. Au mers mama, țața Ioana (cumnata mea), baba Munteanca, baba Cojocărița, țața Tudora, baba Sora... Le-a cuprins faierul (de la engl. fire). Babei Băjenărița, că era și ea, i-a ars rochia... Au lăsat pilurile (gălețile) cu apă și au fugit acasă. Au scos la iuțeală tot bagajul, după ce trăseseră cu plugul niște brazde roată în jurul căsuțelor. M-au pus pe mine și pe frate-meu Vasile să le păzim... A ieșit apoi dada Voica și țața Gherghina, să vază de trece de brazde... Afară ziceai că e ziuă, tot o flacără... Răgeau vitele de ni se stringea chelea pe spinare. Mama a luat garnița cu gaz și două boxe de cartușe, de-alea de folosea tata la împușcat rațe, și le-a pus pe malul lacului, să nu explodeze în casă. Soru-mea se tot jelea, cu gîndul la taica : «taică, taică». «Nevermind, striga mama. Lasă-l pe taică-tău, c-a veni el, pune mîna pe cuțit și taie funiile la vaci !» Le-a tăiat mama, că avea mai mult curaj și sînge rece, iar vacile au fugit în lake. Aveam însă o vacă nărăvoasă, Țica. Mînca pîine și bea lături. În dimineața de după faier, s-a dus la baba Sora, i-a deschis ușa la cuptor cu coarnele și i-a mîncat pîinea... Apoi i-a împrăștiat un sac de tărîțe. Vine baba Sora : Saftă, zice către mama, uite asta și asta... Sora era bunica viitorului meu soț... I-a dat mama o pîine și un sac cu tărîțe ca să scape de dînsa... Peste două zile a venit și tata... El s-a dus în cîmp și s-a întors trist și dezamăgit ; nici un pai din grîul și ovăzul nostru nu scăpase de la foc... Tata sperase, bietul, că va putea vinde cîteva zeci de bușle pentru a plăti cărbunii și lemnele pentru iarnă. Norocul a fost că mai aveam cîțiva saci cu grîu din cel vechi, și așa am putut ieși din iarnă ; jumătate i-a dat în schimbul lemnelor, iar cealaltă jumătate i-a măcinat pentru pîine. Nici lemne n-am avut de-ajuns, trebuind să facem focul cu băligi uscate, nici pîine n-am putut mînca pe săturate. Ne-am hrănit în iarna aceea cu cartofi și ceai".

„Credeam că a venit sfîrșitul lumii..."

● Povestește Vasile Petrișor :

„Era prin '31—'32... Să făcuse un crop de toată frumusețea. Ne uitam la grîu ca la soare, că începuse depresion-ul și nu mai aveam de nici unele, nici bani, nici mîncare. Vindeam vaci cu 10 dolari bucata, iar pe viței nu voia să dea nimeni nici un ban. Dar n-a fost să avem ce secera... Că mi ți-au venit, nene, de la South la North, viermii negri ! Army Worms ! Erau niște gingănii tare scîrboase și alunecoase ; parcă trecuseră prin untură, lungi de 3-4 cm, ca omizile, și foarte iuți. Mii și mii de milioane, n-aveai unde să calci ! Nu era drum, cărare, lan de grîu, floare, buruiană, gard, fîntînă, nu mai era nici un petec de pămînt pe care să nu fi năvălit. Copiii și femeile țipau în casă, de credeam că vine Sfîrșitul Lumii. Figăruiește, au tot trecut peste noi din iulie pînă în octombrie. Se băgau pe sub ușă, intrau în casă, prin orice crăpătură, se suiau pe pereți, treceau peste acoperișuri. Adevărată armată. Intrau în găleata cu apă, în leagănul copilului, îi găseai cu tine în pat dimineața. Oricît ai fi astupat și orice ai fi încercat, intrau, se strecurau, că era tare subțirei. Mîncau tot ce întîlneau verde. Rămînea pămîntul ca-n palmă în urma lor. Cum deschideai ușa să te duci în grajd la animale, trebuia să te ții bine pe picioare, să nu aluneci. Umblai ca pe ghețuș... O, mamă Doamne, negre zile a fost să mai trăim ! Nu puteam nici să scoatem apă din fîntîni, aluneca lanțul pe roată ! Figăruiește : nici trenul nu mai putea merge pe trackă (șină), alunecau roțile. Guvernul ne-a dat oleacă de ajutor, că Army Worms ne mîncaseră fînul pentru vite. Mureau vacile, oile, caii, de foame... Fînul de la guvern nu ajungea.

Au mai venit, în anii aceia, nori de lăcuste : cît ii cerul și pămîntul nu vedeai alt decît gîn-